

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Haridusteadus (loodusteaduslikud ained) õppekava

Maarja Välimaa

ÕPETAJATE POOLT KOGETUD KIUSAMINE NING VÕIMALIKUD
LAHENDUSED SELLE VÄHENDAMISEKS

bakalaureusetöö

Juhendaja: Liina Lepp

Läbiv pealkiri: Õpetajate kiusamine

KAITSMISELE LUBATUD

Juhendaja: Liina Lepp (PhD)

.....

(allkiri ja kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees: Mario Mäeots (PhD)

.....

(allkiri ja kuupäev)

Tartu 2016

Resümee

Õpetajate poolt kogetud kiusamine ning võimalikud lahendused selle vähendamiseks

Selgitamaks välja, mis on õpetajate kiusamine ning milliseid vorme ja kelle poolt seda esineb, oli oluline uurida õpetajate endi arvamusi ning kogemusi antud valdkonnas. Bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada õpetajate poolt kogetud kiusamisvormid ning nende võimalikud põhjused õpetajate endi arvamustele tuginedes ja välja tuua õpetajate poolsed ettepanekud kiusamiskäitumise vähendamiseks. Bakalaureusetöö oli kvalitatiivne uurimus, mille käigus andmeid koguti poolstruktureeritud intervjuude abil viielt põhikooli ja gümnaasiumi õpetajalt. Andmeanalüüsi meetodina kasutati kvalitatiivset induktiivset sisuanalüüsi. Uurimistöö tulemused näitasid, et kiusamisvorme ning põhjuseid õpetajate kiusamiseks on erinevaid. Enam esinenud kiusamisvormidena tulid välja tunnitöö eiramine ja vasturääkimine. Erinevatest õpetajate kiusajatest eristusid õpilased, kolleegid ning lapsevanemad. Võimalike lahendustena kiusamise vähendamiseks tõid uuritavad välja õpetaja enesekehtestamise, tugisüsteemi pakkumise ning koduse kasvatuse parandamise.

Märksõnad: õpetajate kiusamine, õpetajate poolt kogetud kiusamisvormid, põhjused õpetajate kiusamiseks, kiusajad, võimalikud lahendused õpetajate kiusamise vähendamiseks.

Abstract

Bullying experienced by teachers and possible solutions to reduce it

To find out what the bullying of teachers is, what kind of different forms it has and who are the people that inflict it, it was very important to research the assessments and experiences of teachers who had been bullied. The aim of this thesis was to determine the different forms of bullying experienced by teachers and to explore possible causes based by the opinions of teachers. Another aim was to determine possible solutions to lessen bullying. The thesis was a qualitative study in which data was collected through semi-structured interviews from five different primary and secondary school teachers. The method of data analysis was qualitative inductive content analysis. Results of the study showed that bullying of teachers has many different forms and reasons such as disrupting the class and talking back to the teachers. Students, their parents, and colleagues in the school were the main people who caused bullying. The possible solutions to lessen bullying are: the teachers have to assert themselves, offering a support system to them and improving the way students were taught to behave at home.

Keywords: *Bullying of teachers, forms of bullying experienced by teachers, reasons of bullying teachers, bullies, possible solutions to lessen bullying of teachers*

Sisukord

Resümee	2
Abstract	3
Sisukord.....	4
Sissejuhatus	6
1. Teoreetiline ülevaade	7
1.1 Kiusamise mõiste ja õpetajate kiusamise olemus.....	7
1.2 Õpetajate küberkiusamine õpilaste poolt.....	9
1.3 Varasemates uurimustes väljatoodud põhjused õpetajate kiusamiseks	10
2. Metoodika	12
2.1 Valim.....	13
2.2 Andmete kogumine.....	14
2.3 Andmete analüüs	15
3. Tulemused.....	17
3.1 Õpetajate kogetud kiusamisvormid	17
3.1.1 Õpetajate kiusamine suhtetasandil õpilane-õpetaja.	18
3.1.2 Õpetajate kiusamine suhtetasandil kolleegid-õpetaja.	22
3.1.3 Õpetajate kiusamine suhtetasandil lapsevanem-õpetaja.	23
3.2 Kiusamist põhjustavad tegurid õpetajate hinnangul.....	24
3.2.1 Õpetajast tulenevad kiusamist põhjustavad tegurid.	24
3.2.2 Välisest teguritest tulenevad kiusamise põhjused.....	26
3.3 Võimalikud lahendused kiusamise vähendamiseks õpetajate hinnangul	29
3.3.1 Õpetaja panus kiusamise vähendamiseks.	29
3.3.2 Kooli panus kiusamise vähendamiseks.....	31
4. Arutelu	31
4.1 Töö piirangud ja praktiline väärtus.....	35
Tänuõnad	37
Autorsuse kinnitus.....	37
Kasutatud kirjandus.....	38

Lisa 1. Intervjuuküsimuste kava

Lisa 2. Näide transkriptsioonist

Lisa 3. Väljavõte tähenduslikest üksustest ja koodidest

Lisa 4. Näited kodeerimisest

Lisa 5. Kategooriate ja alakategooriate moodustamine

Sissejuhatus

Kiusamist on defineeritud kui füüsilist või vaimset väärkohtlemist isiku suhtes (WHO, 2014). Koolis esinevat väärkohtlemist seostatakse eelkõige õpilaste vahelise kiusamisega (Lokmić, Opić, & Bilić, 2013). Samas on aga mitmetes uurimustes (Pervin & Turner, 1998; Terry, 1998) tähelepanu juhitud ka teemale, mis puudutab õpetajate kiusamist. Õpetajate kiusamisel õpilaste poolt on mitu aspekti, mida tuleks käsitleda. Näiteks, ei ole õpetajal nii lihtne klassiruumist lahkuda, kui tema peal kasutatakse vaimset vägivalda (Garrett, 2014). Seda sellepärast, et õpetaja vastutab õpilaste eest oma ainetunnis ning see on kirjas ametijuhendis. Enesekaitstes peab õpetaja jääma väarikaks ning vaoshoituks (Õpetaja kutse-eetika, 2004).

Soomes on uuritud kiusamiskäitumist, mis on suunatud õpetajatele ning seda, kuidas õpetajad kiusamist liigitavad (Kauppi & Pörhöla, 2012). Antud uuringu tulemused näitasid, et enim esinenud kiusamisliigid olid koostööst keeldumine, solvamine ning isegi õpetaja ähvardamine. Õpetajate kiusamise teema on leidnud kajastamist ka Türgis (Ozkilic & Kartal, 2012), Suurbritannias (Garrett, 2014) ja Horvaatias (Lokmić et al., 2013). Türgis läbiviidud uuringu (Ozkilic & Kartal, 2012), mille eesmärgiks oli välja selgitada kiusamise mõju õpetajatele, tulemused näitasid, et õpilaste poolne kiusamine mõjutab õpikeskkonda ja õpetajate enesehinnangut, ning samuti oli kiusamisega õpetajate stressi tase tõusnud.

Eestis on õpetajate kiusamisest kirjutanud Kristi Kõiv oma raamatus „Kiusamiskäitumise mitu tahku” (Kõiv, 2005). Antud teoses on uuritud õpetajate kiusamist mitmel suhtetasandil: õpetaja-õpilane, õpetaja-õpetaja, õpetaja-juhtkond ja õpetaja-lapsevanemad. Lisaks on uuritud ka kiusamisvorme, mida õpetajad on kogenud. Kuna eelnevalt nimetatud uuringutes on keskendunud kiusamistasandile õpetaja-õpilane, siis Eestis tehtud uurimusest tuuakse välja ka ainult need tulemused. Uurimuse käigus leiti, et õpetajate kiusamine õpilaste poolt väljendus eelkõige õpilaste karjumises õpetaja peale ja põhjendamatute nõudmiste esitamises. Vähem esines näägutamist, solvamist või sõimamist ning väga harva esinev oli füüsiline vägivald õpetaja suunas.

Kõigis eespool nimetatud uuringutes on jõutud arusaamale, et tegemist on olulise teemaga, millele tuleks rohkem tähelepanu pöörata. Kuna Eestis läbiviidud uuringus (Kõiv, 2005) olid uuritavateks 5.-7. klassi õpetajad, siis laiendatakse käesoleva bakalaureusetöö valimit saamaks teada õpetajatele suunatud kiusamist erinevates kooliastmetes. Uurida tuleks lähemalt, mida õpetajad ise kiusamiseks peavad ning milliseid kiusamisvorme on nad kogenud. Lisaks tuleks uurida õpetajatelt, kuidas nende hinnangul oleks võimalik kiusamist

vähenda. Õpetajate kiusamine on oluline teema ning nagu allikmaterjalidest selgub võib see nii mõnigi kord lõppeda õpetaja jaoks läbipõlemisega või tema karjääri lõpetada (Edwards, Duncan, & Riley, 2011).

Seega on oluliseks uurimisprobleemiks see, kuidas õpetajad selgitavad kiusamise olemust ja milliseid kiusamisvorme on nad ise kogunud ning milline on nende poolne arusaam kiusamise vähendamise võimalustest. Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks on välja selgitada õpetajate poolt kogetud kiusamisvormid ning nende võimalikud põhjused õpetajate endi arvamustele tuginedes ja välja tuua õpetajate poolsed ettepanekud kiusamiskäitumise vähendamiseks.

Järgnevalt antakse ülevaade kiusamise mõistest ja õpetajate kiusamise olemusest ning põhjustest, miks õpetajaid kiusatakse.

1. Teoreetiline ülevaade

1.1 Kiusamise mõiste ja õpetajate kiusamise olemus

Kiusamise defineerimisel erinevates allikates on lähtutud kolmest kriteeriumist: kiusamine on kellegi tahtlikult suunatud agressiivne käitumine või sihipäraselt haiget tegemine kolmandale isikule; kiusamine on käitumine, mis kordub periooditi; kiusamises esineb tasakaalutus võimusuhetes, kus nõrgem pool ei suuda end võrdväärset kaitsta (Kauppi & Pörhöla, 2012).

Maaailma Terviseorganisatsioon (WHO, 2014) on kiusamist defineerinud, kui vaimset või füüsilist väärkohtlemist isiku suhtes. Õpetajate kiusamist õpilaste poolt võib kõigepealt liigitada füüsiliseks ja vaimseks kiusamiseks. Füüsilise kiusamisega kahjustatakse otseselt ohvrit või tema isiklikku vara. Õpetajate kiusamise puhul käivad füüsilise kiusamise alla näiteks õpetaja löömine ning togimine. Samuti loetakse füüsiliseks vägivallaks õpetaja pihta sülitamist ja juustest tirimist. Vaimne kiusamine on tahtlikult haiget tegemine verbaalsel või mitteverbaalsel viisil ehk siis sõnadega või oma kehakeele kaudu. Garret (2014) on oma töös vaimse vägivalla jaganud kaheks: verbaalne (*verbal*) ja mitteverbaalne (*non-verbal*).

Verbaalse kiusamise all on ta ära maininud rassistlikud kommentaarid, solvavate ning õpetaja suunas haiget tegevate märkuste tegemise ning erinevad ähvardused õpetaja suunas. Samuti on sinna alla liigitatud järele matkimine ja erinevate nimedega kutsumine. Mitteverbaalse kiusamise all loetleti erinevate nägude tegemine, õpetaja pidev jõllitamine, õpetaja jäljendamine erinevate kehaliigutuste abil ning samuti õpetaja suunas esemete loopimine ning tema vara rikkumine või hävitamine (Garret, 2014). Siinkohal tuleb võrreldes WHO

kiusamise definitsiooniga sisse väikene erinevus, kus õpetaja vara rikkumine ning talle suunatud esemete loopimine on liigitatud hoopis füüsilise vägivalga alla.

Õpetajate kiusamise juures on oluline ära märkida ka see, et kiusajad jagunevad tavaliselt neljaks. Lähtudes Soomes (Kauppi & Pörhola, 2012) läbi viidud uurimistööst, siis peamised õpetajate kiusajad on õpilased, kolleegid ja juhtkond ning lapsevanemad. Austraalia uurijad (Edwards et al., 2011) on oma tööga jõudnud tulemusteni, kus kolleegide poolsest kiusamisest oldi kõige enam kogetud personaalset vastasseisu. Selle all mõeldi siis olukordi, kus kaastöötajad kahtlesid õpetaja otsustes, esitasid talle tehtud otsuste kohta küsimusi ning töötasid talle vastu. Ühe olulise asjana tuleb välja tuua ka koolijuhi poolne kiusamine oma õpetajate suunas. Edwards'i ja tema kolleegide (2011) uurimistöös on neljanda õpetajate poolt kogetud kiusamisvormina välja toodud ka töökeskkonna ebameeldivaks muutmine. Ära on mainitud lisaülesannete andmine, ebareaalsete tähtaegade püstitamine ning tahtlik ignoreerimine kooli juhtkonna poolt.

Õpetajate kiusamist õpilaste poolt ei saa võrdsustada kiusamisega tasandil õpilane-õpilane. Selleks, et õpilane saaks õpetajat kiusata, peab õpetaja kaotama oma mõjuvõimu õpilaste üle, kuna algselt on õpetaja ikkagi autoriteet õpilaste jaoks. Kui õpetaja on langenud madalamale tasemele kui õpilased, siis võivad populaarsed õpilased ässitada teisi õpilasi õpetajat kiusama ning seda loomulikult ka ise teha. Tekib olukord, kus õpetaja ei suuda ennast kaitsta ja kaotab oma autoriteedi (Kauppi & Pörhola, 2012). Terry (1998) väidab, et õpetajate kiusamine õpilaste poolt saab võimalikus juhul, kui esineb ebavõrdsus positsioonides ning juhul, kui kiusataval pole võimalik olukorra eest põgeneda.

Õpetajate kiusamise märkamise puhul on raskendavaks teguriks ka see, et paljud õpetajad ei tõlgenda teatud õpilaste poolseid käitumisviise kiusamisena. Nad võtavad neid kui normaalseid tööga kaasas käivaid nähtusi. Tihti peale ei liigita õpetajad näiteks matkimisi, vasturääkimisi ja vastutöötamist üldse kiusamise alla (Kauppi & Pörhola, 2012).

Kokkuvõtteks kiusamise defineerimise kohta võib öelda, et kiusamiskäitumist ongi raske üks-ühele sõnastada. Definitsiooni kohaselt on kiusamine kellelegi suunatud tahtlik haiget tegemine. Õpetajate kiusamine on siis tahtlik tegevus, kus siis kasutatakse õpetaja peal vaimset või füüsilist väärkohtlemist.

1.2 Õpetajate küberkiusamine õpilaste poolt

Lisaks eelpool räägitud füüsilisele ja vaimsele kiusamisele, mille ohvriks õpetajad langeda võivad, on viimastel kümnenditel lisandunud ka küberkiusamine.

Küberkiusamise olemus. Küberkiusamise alla liigitatakse piltide ning tekstide saatmine telefoni kaudu ja selle tegevuse eesmärgiks on inimesele vaimselt kahju teha (Kyriacou & Zuin, 2015). Eelnevalt nimetatud autorid on eraldi välja toonud ka küberkiusamise eri vormid. Näiteks interneti teel ähvardamine, identiteedi varastamine (kellegi teisenäinimine), inimesest halvasti rääkimine sotsiaalmeedia vahendusel ning ka piltide ja muu materjali postitamine ja saatmine e-maili või mõne muu sotsiaalvõrgustiku vahendusel.

Küberkiusamise põhjused. Üks põhjus, miks küberkiusamine on muutunud sagedasemaks, on see, et sotsiaalmeedia vahendusel kiusates saavad kiusajad säilitada anonüümsuse. Neil puudub otsene kokkupuude ohvriga ning samuti ei koge nad ka kiusatava vahetut reaktsiooni (Cassidy, Faycher, & Jackson, 2013). Leitud on, et näost näkku ei julgeks paljud kiusajad pooltki nii palju öelda, kui nad seda näiteks meili või *Facebook*'i kaudu teevad (Brown, Cassidy, & Jackson, 2012). Eelpool nimetatud Kanada uurimuses on näitena toodud ka üks juhtum, kus õpilane liba *facebooki*'i konto alt ütles õpetajale vulgaarsusi ning jagas neid hiljem ka kaasõpilastega. Ta tegi seda mitte oma isiku alt, vaid esinedes kellegi teisenäinimise, säilitades täieliku anonüümsuse.

Samuti on leitud ühe põhjusena, miks küberkiusamine on levinud, vanemate teadmatus ning ükskõiksus selle suhtes, mis nende lapsed internetis teevad (Mason, 2008). Tänapäeval on lastel lihtne teha endale sotsiaalmeedias kontod ning vanemate teadmata seal toimetada. Kanadas (Li & Fung, 2012) läbi viidud uurimuses leiti, et küberkiusamise levikut suurendab ka see, et õpilastel on paremad võimalused juurdepääsuks internetile. Seal toodi välja, et õpilased, kellel on kodus vaba ning piiramatut juurdepääsu internetile ja samuti lapsed, kellel on koolis mobiiltelefonid, on sagedasemad küberkiusajad. Lastel, kellel pole kodus internetile ligipääsu, tõenäoliselt ei kiusa ka läbi interneti ja sotsiaalmeedia, kuna neil lihtsalt puuduvad võimalused.

Kyriacou ja Zuini (2015) arvates on küberkiusamine õpetajate suunas saanud hetkel võimalikuks tänu sellele, et tehnoloogia areng võimaldab õpilastel teha märkamatu pilte ning videoid. Nende arvates teevad õpilased seda puhtalt lõbu ja nalja pärast. Neile pakub nalja olukord, kus klassis autoriteedi kaotanud õpetaja proovib õpilastega toime tulla ning tihti

sellises olukorras ka kaotab enesekontrolli. Õpilased filmivad või pildistavad selle situatsiooni üles ning postitavad selle hiljem ka *Youtubi*, kus kaasõpilased saavad kommenteerida ning kaasa naerda.

Tänapäeva ühiskond on dilemma ees. Üheltpoolt on tehnoloogia areng ning IKT (info- ja kommunikatsioonitehnoloogia) vahendite kasutamine vajalik ning kasulik. Infoküllus ning tehnoloogia areng annab õpilastele võimaluse enda täiendamiseks, kuid samas loob neile koolis ka sobivad tingimused seda pahatahtlikult ära kasutada (Eden, Heiman, & Shemsh, 2013). Ka Eesti põhikooli ja gümnaasiumi õppekavva on sisse kirjutatud IKT vahendite kasutamine (Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus, 2002). Seoses sellega võib küberkiusamine puudutada ka Eesti õpetajaid.

1.3 Varasemates uurimustes väljatoodud põhjused õpetajate kiusamiseks

Varasemates uurimustes on välja toodud erinevaid põhjuseid, miks õpilased võivad õpetajaid kiusata. Järgnevalt antaksegi ülevaade peamistest põhjustest, mis on neis uurimustes leitud. Põhjuseid, miks õpilased õpetajaid kiusama hakkavad, on erinevaid. Põhjuseks võib olla päritolu, eakaaslaste mõjuvõim ning samuti ka meedia mõjutused (Lokmić et al., 2013).

Kauppi ja Pörhöla (2012) uurimuses õpetajate kiusamise kohta arvati esialgu, et õpetajatele suunatud kiusamiskäitumise põhjuseks on õpilaste iseloomuomadused. Kui kiusamise põhjustajaks oleks õpilase iseloom, peaks õpilase poolne kiusamiskäitumine avalduma kõikide õpetajatega, kellega ta kokku puutub. Antud Soome uurimus (Kauppi & Pörhöla, 2012), aga näitas, et nii see ei ole. Kauppi ja Pörhöla (2012) ning Lokmić'i ja tema kaasuuriijate (2013) arvates on kiusamiskäitumise kujunemisel olulisel kohal kodune kasvatus. Kodud, kust lapsed tulevad, omavad väga olulist rolli kiusamiskäitumise kujunemises. Nimelt on leitud, et see milliseid kasvatusmeetmeid on kasutatud, mängib olulist rolli lapse käitumisele väljaspool kodu. Sellisest kodust, kus pole lapsele õpetatud empaatiat ja teiste austamist ning on seega kasvatatud enesekeskne laps, kelle jaoks ei esine autoriteeti, võib tulla laps, kes osutub teiste suhtes kiuslikuks. Paraku on üha rohkem lastele jäetud vabad käed ja reeglid ning piirid on kadunud. Lokmić'i ja tema kolleegide (2013) arvates sellise päritoluga lapsed võivad suurema tõenäosusega osutada koolis kiusajateks. On veel leitud, et kui vanemad ei suuda oma lapse argessiivset ja mitte lubatud käitumist kontrollida, siis võivad need lapsed seda ka koolis teiste peal järele proovida. Lapse ja vanema suhted on väga olulised ja määravad kiusamismustrite kujunemise lapse edaspidises elus (Nation et al., 2008). Lisaks on Olweus (1993) leidnud, et tüüpilised kiusajad tulevad perekondadest, kus

vanematel esineb suhtlemisprobleeme. Näiteks vanemad tülitsevad, tõstavad tihti häält või vanematel on probleeme alkoholiga.

Suureks mõjutajaks laste kiusamiskäitumise kujundamisel on ka meedia. Eriti filmides on kiusajad tehtud nii-öelda lahedateks tegelasteks, kes on koolis populaarsed. Filmid kajastavad ka otseselt õpetajate kiusamist. Lapsed vaadates neid, hakkavad tahtmatult populaarseid kiusajaid jäljendama. Nüüd on aga oluline, et lastele ära seletataks, milline käitumine on aktsepteeritav ja milline mitte, vastasel juhul hakkavad nad ka ise samu käitumismalle koolis kasutama (Lokmić et al., 2013).

Lisaks on oluliseks kiusamiskäitumise tekitajaks ka klassis kujunevad liidrid. Leitud on, et õpilased kellel on suur mõjuvõim, on populaarsed ning kontrollivad tervet klassi. Nad on ise kiusajad ning oma võimuga suudavad panna teised tegema mitte aktsepteeritavaid tegusid (Nation et al., 2008). Liidrid võivad lasta õpilastel, kes soovivad gruppi kuuluda ning neile meelejärgi olla, enne grupiliikmeks saamist oma kohta tõestada. Nad võivad näiteks lasta õpilastel end tõestada sellega, et õhutavadki õpetajaid kiusama. Oma halva käitumisega mõjutavad nad ka terve klassi käitumist (Lokmić et al., 2013).

Kokkuvõtteks saab varasemate uurimuste põhjal välja tuua mõned peamised põhjused õpilaste poolseks kiusamiskäitumiseks õpetaja suhtes. Üheks oluliseks teguriks peeti kodust kasvatust. Lisaks sellele toodi välja ka meedia suur mõjuvõim laste käitumise kujundamisele ning samuti klassi liidrite mõjutamine.

Kui eelnevalt on välja toodud õpilastest tulevad põhjused õpetajate kiusamiseks, siis on uurimused (Lokmić et al., 2013; Pervin & Turner, 1998) näidanud, et ka õpetajad ise võivad kiusamist esile kutsuda. Tehes seda järgneva käitumisega: pannes korduvalt halbu hindeid ühtedele ja samadele õpilastele; pidev halb kriitika suunatud kindlatele õpilastele; nõrk autoriteet (Lokmić et al., 2013). Õpetajad saavad ise panuse anda selleks, et nad kiusamise ohvriks ei langeks. Näiteks õpetajad, kes on klassi ees konkreetsed ja on kehtestanud reeglid, langevad väiksema tõenäosusega kiusamise ohvriks (Espelage et al., 2013). Lisaks on Ameerika Ühendriikides (McMahon et al., 2014) läbi viidud uuringus ühe põhjusena välja toodud ka õpetaja rass. Rassilised ja kultuurised erinevused võivad esile kutsuda õpilaste poolset kiusamist.

Üheks oluliseks teguriks on ka õpetajate sotsiaalne tugi. Kauppi ja Pörhöla (2012) uurimusest on leitud, et õpetajate jaoks on oluline faktor see, et nad saaks kellegagi oma kiusamisest rääkida. See annab neile võimaluse probleemist paremini aru saada ning leida õiged lahendused kiusamise lõpetamiseks ning oma halbu kogemusi jagada. Rääkida võiksid nad siis kas kolleegidega või ka kiusava lapse ja tema vanematega.

Võimalike lahendustena kiusamise vähendamiseks ning käitumisraskustega õpilastega toimetulekuks on efektiivseks peetud diskussiooni olukorra üle. Edinburgi ülikoolis tehtud uurimuses (Brown, Johnson, Munn, & Sharp, 2007) leiti, et ebasobiva olukorra ja käitumise saab lõpetada õpilasega sellest rääkides. Lisaks on leitud, et väga olulised on ikka reeglid ja piirid (Espelage et al., 2013). Välja on toodud ka erinevate tugiprogrammide võimaldamine õpilastele, nii klassi, kooli kui ka kodukoha tasemel.

Põhjuseks, miks õpetajad langevad sageli kolleegide kiusamise ohvriks on välja toodud õpetajate vanus. Austraalia uurimuses (Edwards et al., 2011) on jõutud tulemusteni, et mida vanemad on õpetajad seda rohkem on neil esinenud kolleegide poolset kiusamist. Õpetajad, kellel oli üle viie aastane kogemus, olid sagedamini kogunud kolleegide poolseid kiusamisvorme nagu nt tagarääkimine, nende töö halvustamine, tõrjumine ning informatsiooni varjamine, kui need õpetajad, kellel oli töökogemust alla viie aasta.

Õpilaste kiusamisele ei saa leida ühtset seletust. Selleks, et täpsemalt aru saada kiusamise olemusest, peab uurima, mis võib seda põhjustada. Varasemad uurimused on väljatoonud kiusamiskäitumist põhjustavate teguritena koduse kasvatuses kitsaskohad, meedia mõjuvõimu ning õpetajate enesekehtestamise puudujäägid (Lokmić et al., 2013; Pervin & Turner, 1998).

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks on välja selgitada õpetajate poolt kogetud kiusamisvormid ning nende võimalikud põhjused õpetajate endi arvamuste tuginedes ja välja tuua õpetajate poolsed ettepanekud kiusamiskäitumise vähendamiseks. Antud uurimuses leitakse vastused uurimisküsimustele:

- Millist kiusamist on õpetajad enda hinnangul kogunud?
- Mis põhjustab kiusamist õpetajate hinnangul?
- Milliseid lahendusi näevad õpetajad endi vastu suunatud kiusamise vähendamiseks?

2. Metoodika

Bakalaureusetöös kasutati kvalitatiivset uurimisviisi, mis annab detailsed ja kvaliteetsed andmed lähtudes vastavast valdkonnast (Bowen, 2009). Uuritakse, kuidas inimesed oma kogemustele ja maailmale tähendusi omistavad. Kvalitatiivse uurimisviisiga soovitakse väikese valimi abil mõista inimeste kogemusi ja eesmärk on aru saada uuritavate maailmavaatest (Laherand, 2008).

2.1 Valim

Töö uurimuslikus osas kasutati eesmärgipärast valimit. Eesmärgipärane valim, Õunapuu (2014) definitsiooni kohaselt, võimaldas valida uuritavad vastavalt uurimisküsimustele ning leida populatsioonist kõige tüüpilisemad esindajad. Lähtudes oma uurimistöö probleemist valis uurija need isikud, kellel oli antud juhul kogemus ja seos uurimuse teemaga. Antud valim andis võimaluse võtta uurimusse need õpetajad, kes olid kokku puutunud ise kiusamisega.

Antud töö valimi moodustamise kriteeriumiks oli õpetajate isiklik kogemus kiusamiskäitumisega, mis oli neile suunatud. Selleks, et välja selgitada, kas potentsiaalsel intervjueeritaval on olnud kogemust kiusamiskäitumisega, vesteldi ühe uurijale tuttava pedagoogiga ning tema soovitatud õpetajatega kiusamiskäitumisest. Antud õpetajatega võeti ühendust kas telefoni teel või saadeti e-kiri. Õpetajatele kirjeldati uurimistöö teemat ja probleemi. Valimi moodustamise kriteeriumiks olid: töötamine üldhariduskoolis ja õpetaja enda poolt hinnatud kokkupuude kiusamisega.

Uurimuses osales viis põhikooli- ja gümnaasiumiõpetajat, kellel on olnud enda hinnangul kokkupuude kiusamisega ning on seda endi sõnul kogenud. Uuritavate taustandmed on toodud tabelis 1. Esimese uuritava leidmisel lähtuti isiklikest kontaktidest. Ülejäänud uuritavate leidmiseks kasutati esimese ja järgnevate õpetajate soovitusi. Pärast soovitude saamist, saadeti valimisse sobivatele õpetajatele e-mailiga palve osaleda uuringus või helistati õpetajale. Nõusoleku andnud õpetajatega lepiti kokku intervjuu toimumise aeg ja koht. Lisaks uurija tuttava õpetaja soovitudele saadeti e-maile palvega osaleda uuringus ka uurija enda vanasse kooli. Kokku saadeti kirjad 5 õpetajale, kirjadele vastas ainult üks õpetaja, kes põhjendas oma mitte nõustumist pensionil olemisega ning vähese töökoormusega. Uurimuses oli valmis osalema 5 õpetajat, kes leiti lõpuks esimese uuritava kontaktide abil.

Tabel 1. Uuritavate andmed

Pseudonüüm	Vanus	Õpetatav aine	Õpetatav kooliaste
Anne	50	klassiõpetaja	I ja II kooliaste
Milvi	59	kehaline kasvatus	I ja II kooliaste
Maali	57	inimeseõpetus	III ja gümnaasium
Salme	50	matemaatika	II-III ja gümnaasium
Elve	24	loodusõpetus	I-III kooliaste

2.2 Andmete kogumine

Andmete kogumiseks kasutati poolstruktureeritud intervjuud. Poolstruktureeritud intervjuu võimaldab intervjuu käigus küsimuste järjekorda muuta ning vajadusel esitada ka lisaküsimusi (Harro-Loit et al., 2014). Intervjuu algas intervjuu kava järgi, kuid edasine küsimuste järjekord olenes vestluse käigust ja õpetajate vastustest.

Intervjuu esimeseks etapiks oli intervjuuküsimuste kava koostamine. Intervjuuküsimuste koostamisel lähtuti uurimuse eesmärgist ja varasematest uurimustest (nt Garrett, 2014; Kauppi & Pörhöla, 2012; Lokmić et al., 2013; Ozkilic & Kartal, 2012). Intervjuu kava koosnes kolmest osast. Esimese ploki moodustasid küsimused taustandmete kohta. Näiteks olid seal küsimused vanuse, töökogemuse (*Kui pikk on Teie tööstaaz õpetajana?*), õpetatavate ainete (*Mis aineõpetaja olete?*) ja elukutse valiku kohta (*Mis sai Teie jaoks määravaks õpetaja elukutse valimisel?*). Esimene küsimuste plokk oli intervjuu alustamiseks ning intervjuueeritavale mugava olustiku loomiseks ning taustandmete saamiseks. Samuti oli esimese ploki lõpus küsimus kiusamise olemuse kohta, et juhatada sisse uurimistöö teema. Järgmine plokk sisaldas küsimusi õpetajate kiusamise teema kohta (nt *Millist kiusamist õpetajad kogenud on? Milline vorm on Teie hinnangul kõige enam esinenud?*). Samuti olid teises ploki küsimused õpetajatele oluliste isikuomaduste kohta (*Kui oluliseks peate te enesekehtestamist ning miks?*), mis aitaksid mõista ka kiusamiskäitumise põhjuseid. Räägiti ka võimalikest põhjustest õpetajate hinnangul, miks lapsed neid kiusata võivad (*Mis Teie hinnangul põhjustab õpetajate kiusamist?*). Antud küsimuste ploki räägiti ka sellest, kuidas kiusamine on ajas muutunud õpetajate enda karjääri vältel ning nende hinnangul (*Kuidas on Teie hinnangul kiusamine ajas muutunud?*). Viimases küsimuste ploki olid küsimused võimalike lahenduste ja võimaluste kohta kiusamise vältimiseks ja ära hoidmiseks õpetajate hinnangul (*Millised on õpetajate enda hinnangul võimalikud lahendused kiusamise vähendamiseks või ennetamiseks?*).

Peale intervjuu kava koostamist tehti ühe valimi kriteeriumitele vastava õpetajaga pilootintervjuu. Selle eesmärgiks oli kontrollida intervjuuküsimuste sõnastuse selgust ja teada saada, kui võrd võimaldavad intervjuuküsimused leida vastuseid uurimisküsimustele. Antud intervjuust selgus, et mõned küsimused vajasisid ümbersõnastamist. Näiteks vajasisid korrigeerimist taustandmeid puudutavad küsimused, kuna esialgsed küsimused ei võimaldanud intervjuueeritaval ennast piisavalt avada ja mugavat vestluse õhustikku luua. Küsimus vanuse kohta sõnastati ümber järgmiselt, et ei küsitud otse vanust (*Kui vana Te*

olete?), vaid küsiti tööstaaži ja vanust millal alustati õpetaja tööga (*Kui pikk on Teie tööstaaž õpetajana?, Kui vanalt te alustasite seda tööd?*). Samuti muudeti peale pilootintervjuud ka mõned põhiküsimused. Põhiküsimustes oli üheks muudatuseks see, et lisandus küsimus küberkiusamise kohta (*Missuguseid kogemusi on Teil küberkiusamisega?*). Sisse toodi ka enesekehtestamise teema, kuna pilootintervjuus osalenud õpetaja vastustest tuli välja, et see on kiusamise teema juures väga oluliseks aspektiks. Samuti korrigeeriti küsimuste sõnastust ning osad küsimused eraldati veel väiksemateks alaküsimusteks. Näiteks sellised küsimused, mis esialgselt sisaldasid kahte küsimust korraga. Intervjuuküsimuste kava on esitatud lisas 1.

Intervjuud toimusid 2016. aasta jaanuarist-märtsini. Vastavalt intervjuueeritava soovile toimusid intervjuud kas uuritava kodus või õpetaja enda poolt valitud kohas näiteks tööl, kodus või uurija kodus. Põhiliselt toimusid need kas nädala sees peale tööpäeva või siis nädalavahetusel. Kõik intervjuud salvestati ning keskmiselt kulus ühe inimese intervjuueerimiseks aega üks tund.

2.3 Andmete analüüs

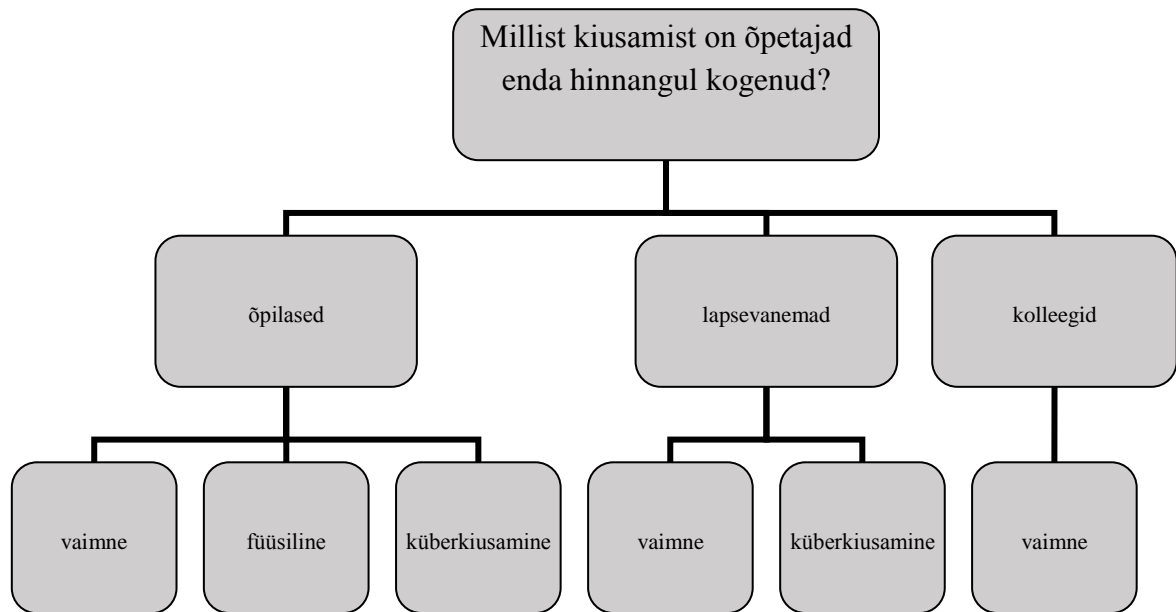
Andmete analüüsimiseks kasutati kvalitatiivset induktiivset sisuanalüüsi. Induktiivse sisuanalüüsi puhul koondatakse spetsiifilised ja suuremahulised andmed üldisemateks ja väiksema mahulistemaks tekstideks kokku (Elo & Kyngäs, 2008). Tavapärane sisuanalüüs võimaldab saada teavet otse uuritavalt ning ei tugine eelnevalt paika pandud kategooriatele või teooriatele (Laherand, 2008).

Sisuanalüüsil oli kolm etappi. Kõigepealt oli intervjuude transkribeerimine. Seejärel nende kodeerimine ja kategoriseerimine. Järgnevalt on kirjendatud kõiki andmeanalüüsi etappe.

Intervjuude transkribeerimine. Intervjuud transkribeeriti kasutades selleks *Windows Media player* 't. Intervjuud kuulati antud programmi abil mitmeid kordi uuesti ning intervjuu kirjutati tekstidokumendiks. *Windows Media player* võimaldas intervjuud katkestada ning tagasi kerida vajaliku koha peale. Ühe intervjuu transkribeerimiseks kulunud keskmine aeg oli 3,5–4 tundi. Tekstidokumendina oli keskmiseks intervjuu pikkuseks 8-10 lehekülge. Pärast intervjuu teksti kujule viimist loeti intervjuu veel mitmeid kordi läbi ning vormistati sobivaks teksti dokumendiks vastavalt andmeanalüüsi programmile. Antud programm aktsepteeris ainult lihtteksti tüübis faile. Näide intervjuu transkriptsioonist on esitatud lisas 2.

Kodeerimine. Järgnevalt toimus andmete kodeerimine, milleks kasutati *QCamap* veebipõhist programmi. Kodeerimine võimaldab teksti paremini mõista, seda osadeks jaotada (Laherand, 2008). Transkribeeritud intervjuud laeti sinna programmi üles. Enne seda loeti transkriptsioone mitmeid kordi läbi, et saada materjalist täielik ülevaade ning teemasse sisse elada nagu seda on soovitanud Laherand (2008) oma raamatus. Uurimusküsimuste kaupa valiti transkriptsioonidest tähenduslikud üksused. Need on üksused, mis omavad uurimises tähenduslikku väljundit. Antutud juhul siis näiteks õpetajate hinnangud kiusamiskäitumise tekkimisele ning nende poolsed lahendused. Seejärel anti koodidele uurija poolt tekkinud arusaamade põhjal nimetused. Näide koodidest ning tähenduslikest üksustest on toodud lisas 3. Antud programm tegi võimalikuks kodeerida kõiki transkriptsioone koos. Näide intervjuude kodeerimisest *QCamap* programmis on toodud lisas 4. Kodeerimine viidi läbi kaks korda, et saada usaldusväärsemat tulemust. Usaldusväärseuse tõstmiseks kasutati ka kaaskodeerija abi, kellega koos arutleti tekkinud koode.

Kategoriseerimine. Kategoriad moodustusid kodeerimisel tekkinud koodidest. Kategoriad jagunesid vastavalt pea- ja alakategoriateks. Ühesuguse sisuga koodid moodustasid alakategoriad ning sarnastest alakategoriatest moodustusid siis omakorda peakategoriad. Alakategoriad moodustusid kokku ühes uurimisküsimuses 6, teises 5 ning kolmandas 4. Erinevaid peakategoriaid oli kokku esimese uurimisküsimuses 3, teises ja kolmandas uurimisküsimuses 2. Kategoriate ja alakategoriate moodustamine on toodud joonistena ka lisas 5. Kategoriseeriti uurimisküsimuste kaupa. Näiteks uurimisküsimuse „Millist kiusamist on õpetajad kogunud?“ moodustus 3 kategooriat (õpetaja-õpilane, õpetaja-kolleegid ning õpetaja-lapsevanem). Need omakorda jagunesid kõik veel kahte või kolme alakategoriasse (vaimne, füüsiline ning küberkiusamine). Näide kategooriate kohta on toodud joonisel 1. Kategoriseerimisel kasutati ka kaaskodeerija abi, kellega arutleti pea- ja alakategoriate jaotumine läbi.

Joonis 1. Näide kategooriate moodustumisest uurimusküsimuse „Millist kiusamist on õpetajad enda hinnangul kogenud?“ kohta

Suurendamaks oma töö usaldusväärsusit pidas uurija uurijapäevikut. Uurijapäevik andis hea ülevaate töö edasijõudmisest ning koondas kõik mõtted ja tähelepanekud töö käigust. Uurijapäevikusse märgiti üles ka pilootintervjuu ja kõikide teiste intervjuude jooksul tekkinud tähelepanekud ning arvamused intervjuu käigust. See omakorda võimaldas teha edaspidistes intervjuudes parandusi ja korrekture. Samuti olid uurijapäevikus olemas juhendaja poolsed kommentaarid ning töö erinevate etappide esitamise tähtajad.

Järgnevalt esitatakse tulemused bakalaureusetöös püstitatud uurimisküsimustele.

3. Tulemused

3.1 Õpetajate kogetud kiusamisvormid

Uurimisküsimusele „Millist laadi kiusamist on õpetajad kogenud?“ tekkis kolm kategooriat võimalikest kiusajatest. Eristus kiusamist kolmel suhtetasandil: õpilane-õpetaja, kolleegid-õpetaja ning lapsevanemad-õpetaja. Kategoorias õpilane-õpetaja tõid õpetajad välja vaimse, füüsilise ning küberkiusamise.

3.1.1 Õpetajate kiusamine suhtetasandil õpilane-õpetaja.

Vaimne kiusamine. Vaimse kiusamise all toodi välja õpilaste poolne tunnikorra rikkumine ning reeglitele mitteallumine, mille oma korda võis jagada kolmeks. Ühe kiusamisvormina toodi välja sõimamine. Sõimamisena tõlgendati ebaviisakate ja vulgaarsete sõnade kasutamist ning õpetaja peale hääle tõstmist. Näiteks oli uuritavate hulgas õpetajaid keda oldi õpilaste poolt karmide sõnadega sõimatud ning nende peale karjutud.

Õpilane ütles vene keele õpetajale, et pangu ennast põlema või mingi sinna Narva taha. (Maali)

Tähendab, et ta ütlebki niimoodi, et ma ei tee seda ja ütleb hullude sõnadega ka veel. Siis öeldi mulle, et tead mine kuhu iganes eks. (Milvi)

Samuti tõid õpetajad välja kiusamisena ka ilma eelneva kokkuleppeta õpetaja sinatamise. Selle alla mõtlesid nad õpilaste korduvat sina vormide kasutamist ning mitte ametlikku pöördumist, mis ei olnud õpetajatele vastuvõetav. Kirjeldati juhuseid kus õpilane kutsus õpetajat eesnime pidi ning tervitamiseks ja pöördumiseks kasutas slängi. Selline käitumine ei olnud uurimuses osalenud õpetajatele vastuvõetav. Samuti toodi välja sina vormi kasutamine ehk õpilased ei kasutanud viisakusvorme ning tegid seda ilma õpetajaga kooskõlastamata. Juhtudel, kus õpilased pärast esimest hoiatust ning noomimist ennast parandasid, õpetajad seda kiusamisena ei võtnud. Kui aga see kordus ja märkuse tegemisel ikka oma käitumist ei muudetud, võtsid õpetajad seda kiusamisena.

Et kui ma ütlen, et oot-oot ma ei ole sulle Milvi. (Milvi)

Õpilaste poolt kogetud vaimse kiusamisena toodi välja ka narrimine. Narrimise alla liigituvad õpetaja vigade korrutamise ning ka endast täiesti klouni mulje jätmise. Vigade korrutamise all mõeldi keelelisi vigu, mida esines näiteks õpetajatel, kelle emakeeleks polnud eesti keel. Keelelise vea tegemisel hakkas klass seda korrutama või naeris iga kord, kui õpetaja uuesti eksis. Õpetajad lisasid veel, et prooviti ka nende aktsenti matkida. Õpetajate endi hinnangul taheti sellise käitumisega neid häirida ning panna piinlikkust tundma.

Siis mängitakse täiesti lolli, et ei saada aru. Siis korrutatakse nende valesti öeldud eestikeelseid lauseid järgi või mingisuguseid selliseid asju. (Maali)

Küll aga olen ma kogenud seda, kuidas on püütud rääkida nii nagu mina klassi ees ja kohati isegi kasutatud samasuguseid väljendeid. (Anne)

Uurimisküsimuse „Millist kiusamist on õpetajad enda hinnangul kogenud?“ tasandil õpilane-õpetaja tulemuste alakategooriasse tunnitöö mittetegemise alla läks tunnis mitte kaasatöötamine. Õpetajad tõid ühe kiusamisvormina välja tahtlikult mitte tunnitöö tegemise. Uurimuses osalenud õpetajad kirjeldasid olukordi, kus õpilane lihtsalt 45 minutit järjest tunnist osa ei võtnud. Istus lihtsalt oma kohal, vahetevahel segas tundi ning häiris õpetajat. Õpetajate korduvate käskude peale ei hakatud ka tunnis kaasa töötama. Osad õpilased hilinesid tundi pidevalt ning teadlikult, et näha kuidas õpetaja reageerib ning klassis ärevust tekitada. Kirjeldati olukordi, kus õpilane tegi endast kõik oleneva, et tundi hilineda. Näiteks läks viimasel momendil sööma ning varasema sõiduvahendi asemel valiti see, mis ei jõua tundide alguseks.

Tahtliku tunnitöö tegemata jätmist, et ta lihtsalt nagu seisabki ja ütleb, et ma ei tee seda? Mis tegelikult ju rikub sinu tunni teiste lastega ära. (Milvi)

Hakkavad hilinema. Tuleb üks kord hilineb, tuleb teine kord hilineb. No siis ma tean, et ta tuleb nt rongiga, et ta võiks nt varasema rongiga tulla. Siis ta nt läheb viimasel hetkel sööklasse sööma, ise olen kohe näinud eks ole. Ootab kuni see saba lõpp ära on ja siis läheb sööma ja siis ei tee ka mitte kiiresti, vaid ta istub seal eks ole ja jääb kindlasti jälle hiljaks. No siis hakkab tekkima selline tunne, et ta teeb seda meelega. (Salme)

Osad õpetajad olid kogenud olukorda, kus õpilased esitasid pidevalt samu küsimusi, kuigi õpetaja oli juba mitmeid kordi seda osa neile seletanud. Näiteks õpetaja seletas uut osa ning pärast seletamist küsis kas õpilastel on küsimusi. Vastanud õpilaste küsimustele ning osasid kohti uuesti seletades, esitasid mõned õpilased uuesti samu küsimusi. Õpetajad tõlgendasid selle enda jaoks kiusamiseks, kuna nende arvates õpilased said aru ning tegid seda tahtlikult nende häirimiseks.

Kui õpetaja nüüd seletab seal tahvli ees sulle täpselt ära, mida sa tegema pead ja siis ikkagi viis tükki tulevad ja küsivad seda sama asja, mida sa oled seletanud neile juba mitu korda. (Anne)

Füüsiline kiusamine. Küsimuse all „Millist kiusamist õpetajad on kogenud?“ suhte tasandil õpilane-õpetaja tõid õpetajad välja ka füüsilise kiusamise, mille all eristusid kaks liigitust. Esiteks tõid õpetajad füüsilise kiusamisena välja esemetega pildumist nende suunas. Õpetajad tõid näiteid, kuidas nende närvi ajamiseks oli neid pillutud paberkuulidega ning samuti vihikutega. Sellise tegevuse eesmärgiks oli teha õpetaja tunni andmine võimalikult ebameeldivaks.

Lisaks oma kogemustele tõid uurimuses osalenud õpetajad välja ka oma kolleegide juhtumeid. Ühe näitena tõi üks õpetaja välja juhtumi, kus õpilased olid õpetaja kappi kinni pannud ning samuti tema peal otsest füüsilist vägivalda kasutanud näiteks teda kinni hoides. Kõike seda tehti selleks, et õpetaja viia viimse piirini, et ta lõpuks loobuks õpetaja tööst ja minema läheks.

No on olnud olukordi, kus õpilane loobibki demonstratiivselt oma asjad laiali ja tõmbab ka õppevahendid puruks. Nad on teinekord loopinud asju ka minu suunas ning üks kord sain ma isegi vihikuga vastu nägu. (Elve)

Füüsilise kiusamise alla liigitusid õpetajate isiklike asjade tahtlik peitmine ja ära võtmine. Selle tegevuse eesmärgiks oli õpetajale tekitada pahandusi ning ebameeldivusi koolis. Ühe konkreetse näite puhul peitsid õpilased õpetaja arvuti, mis oli kooli oma ning tekitasid talle sellega seoses ebameeldivusi. Õpilaste eesmärk oli, et antud õpetaja töölt lahkuks ning nad saaksid endale teise soovitud õpetaja.

Asi on isegi nii kaugele läinud, et nad on varastanud meil õpetaja laptopi ära noh kooli oma eks ole, et õpetajal tekiks ebameeldivused. (Salme)

Osad õpetajad tõid õpilaste poolse füüsilise kiusamisena välja õppematerjalide lõhkumise ning nende loopimise õpetaja suunas. Nimelt mõtlesid nad seda, kui õpilased tahtlikult õppematerjale nende ärritamiseks rikuvad või laiali pilluvad ning teevad seda korduvalt. Selle tegevusega teevad nad õpetaja tunni andmise ebameeldivaks. Kui õppematerjalid on rikunud

ja õpilase oma töövahendid ka puuduvad, siis saab ta õpetajat segada ning õpetajal on raske oma tundi läbi viia.

No on olnud juhuseid, kus õpilane demonstratiivselt rebib oma vihikud ja raamatud puruks ja siis hiljem vaatab sulle otsa ja ütleb, et ta ei saa tunnitööd kaasa teha kuna tal pole vahendeid. (Elve)

Küberkiusamine. Küberkiusamisega õpilaste poolt oli otsene kokkupuude ühel uuritaval. Uuritav kirjeldas olukorda, kus õpilased olid üritanud tema tehtud tunnijoonistest pilti teha. Täpsemalt oli olukord, kus õpetaja ei osanud väga hästi joonistada ning õpilastele tegid tema joonised nalja. Selle juhtumi puhul, aga õpetaja sattus olukorrale õigel ajal peale ning see õpilastel ei õnnestunud. Ühel uuritaval, aga oli kogemus oma kolleegi näitel, kus õpilased olid pildistanud nooremat õpetajat ning hiljem ka pildi sotsiaalmeediasse postitanud. Lisaks sellele kommenteerisid seda pilti hiljem ka kaasõpilased.

Aga meil on üks noor õpetaja, matemaatikaõpetaja, kes no ta on väga tore noor inimene ja väga hästi oskab oma ainet anda, aga ta näeb välja mitte väga korrektne. Näeb ta selline välja nagu koolis õpilased ei tohik käia ja õpetajad ka tegelikult mitte. Talle on mitu korda öeldud, et lapsed on oma tagasisides ka öelnud, et õpetaja võiks ennast korralikult riidesse panna. Siis ta oligi minu tunnis ja mul oli kaheksas klass ja need poisid vaesekesed ei saanud, neil olid kaelad kahekorra ja pidid sinna taha vaatama ja jah, siis üks poiss kui ta tunnist välja läks tegi pildi temast ja pani kusagile üles. Mina ei tea mingi koht oli kuhu ta selle ülesse pani ja siis kirjutas alla ka mingi teksti. (Salme)

Seega kokkuvõtvalt saab öelda, et suhtetasandil õpilane-õpetaja sai õpetajate kogetud kiusamisvormide põhjal eristada füüsilist, vaimset ning küberkiusamist. Füüsilisest kiusamisest olid õpetajad enim kokku puutunud esemete pildumisega ning ka kinni hoidmisega. Vaimse kiusamise all toodi välja sõimamine, matkimine, narrimine ning ka tööülesannete eiramine. Küberkiusamist oli kogunud üks uuritav ning teisel uuritaval oli näide tuua oma kolleegi kogemustest.

3.1.2 Õpetajate kiusamine suhtetasandil kolleegid-õpetaja.

Uurimisküsimuse „Millist kiusamist on õpetajad endi hinnangul kogunud?“ tulemused kategoorias kolleegid-õpetaja tekkis kaks alakategooriat. Lisaks kolleegide kiusamisele olid õpetajad kogunud ka koolijuhi otsest vaimset kiusamist.

Kolleegide kiusamine. Kolleegide kiusamisena tõid õpetajad välja info varjamise ning taga rääkimise. Toodigi näiteid, kus teised kolleegid olid õpetaja eest olulist informatsiooni varjanud, et tekitada sellega ebameeldivusi. Näiteks ei teavitatud õpetajaid koosolekutest. Õpetajad olid kogunud ka kolleegide poolset mitte koostöö tegemist, kuigi ainealaselt oli see nii mõnigi kord vajalik. Näitena toodi ühiste ürituste korraldamine, kus oleks vaja teha koostööd. Samuti olid õpetajad kogunud tagarääkimist kolleegide poolt õpetajate toas ning ka laimu levitamist.

Ma ei oska öelda isegi, mis võib olla tegelikult kahjuks konkurents, et keegi tunneb äkki, et keegi teine on kuidagi olnud väga edukas ja olnud selline, aga näed keegi on temast edukam ja siis nagu püütakse seal nagu kõikaid kodarasse loopida ja ma ei tea kas siis vaikselt või tegelikult kohe ka otseselt sõnadega öeldes ja ka informatsiooni varjates ja kõiki igasuguseid asju tehes ja tõesti. (Maali)

Koolijuhi poolne kiusamine. Kogu andmestikku analüüsid esines koolijuhi poolset kiusamist vaid ühe õpetaja puhul. Koolijuhi kiusamisena tõi üks õpetaja välja olukorra, kus direktor vähendas õpetaja koormust tahtlikult. Selle eesmärgiks oli õpetajast vabaneda ja teha koht uuele õpetajale. Direktor lisaks töökoormuse vähendamisele, võttis õpetajalt ka klassiruumi käest ära ja viis ta väiksemasse ruumi. Tegi tema töötingimused väga ebamugavaks. Lisaks kõigele eelnevale andis ka korralduse sellele õpetajale mitte asendustunde anda. Sellega tekitas ta olukorra, kus õpetaja istus lihtsalt õpetajate toas ning ootas, millal päev läbi saab. Antud uuritava sõnul tegi koolijuht kõike seda selleks, et õpetajast oli vaja lahti saada ning vallandamiseks tal otsest põhjust polnud. Seega püüdis ta inimese viia viimse piirini, et too ise minema läheks.

Kõigepealt ta võttis tal klassiruumi käest ära. Saatid ta üle tee võimla majja, kus oli mingi pisike valge tahvel. Siis lõpuks oli niimoodi, et talle ei antud tunde. Siis direktor ütles veel, et las ta istub siis seal õpetajate toas. (Salme)

Kokkuvõtteks saab öelda, et kolleegide-õpetaja suhtetasemel olid õpetajad enim kokku puutunud kolleegide poolse kiusamisega. Vaid ühel õpetajal oli näide koolijuhhi poolsest kiusamisest. Kolleegide poolse kiusamisena toodi välja informatsiooni varjamist, tagarääkimist, koostööst keeldumist ning õpetajate tehtud töös kahtlemist.

3.1.3 Õpetajate kiusamine suhtetasandil lapsevanem-õpetaja.

Kategoorias õpetajate kiusamine lapsevanemate poolt eristusid kaks alakategooriat: vaimne ja küberkiusamine.

Vaimne kiusamine. Lapsevanemate poolse vaimse kiusamise all liigitusid õpetajate kirjeldatud vormid sõimamiseks ja mitte koostöö tegemiseks. Sõimamise all olid õpetajad kogunud lapsevanemate poolset karjumist ning ebaviisakat sõnakasutust nende suunas. Oli juhuseid, kus lapsevanem ei olnud õpetaja tegutsemisega nõus ning oma õiguse nõudmiseks tuli kooli ning tõstis õpetaja peale häält. Mõned vanemad kasutasid õpetajate häirimiseks ja tema mõjutamiseks äärmuslikke meetmeid. Näiteks oma tahtmist nõuti koos advokaadiga direktori juures. Teisisõnu taheti õpetaja viia nii kaugemale, et ta oma otsusest või hindest taganeks.

See on niimoodi, et mõni marsib advokaadiga kohale ja ütleb, et temale see füüsika kolm ikka ei sobi ja siis arutavad seal õpetajad ja direktor ja kõik ning siis ütleb õpetaja lõpuks, et ma võin selle viie ju ära panna lõpuks kui te arvate et ta on seda viit väärt. (Salme)

Lapsevanemate poolse kiusamisena tõid õpetajad välja vanemate vastumeelsuse ning mitte koostöö tegemise. Õpetajad kirjeldasid olukordi, kus vanemad kodus ei aktsepteeri õpetaja otsuseid ning ülesandeid. Õpetajatel oli tuua näiteid, kus vanemad räägivad tihti kodus õpetajatest halvasti ning sellise käitumisega suunavad ka oma lapsi nii tegema. Vanemad on õpetajaid ka teiste kolleegide ees halvustanud ning neile vastu töötanud. Vanemad on tulnud kooli ja teistele õpetajatele öelnud, et antud õpetaja ei oska oma tööd teha ja ta peaks õpetajaametist lahkuma. Samuti antakse uuritavate sõnul liiga kergekäeliselt oma lapse tegudele õigustus ning oma lapse nimel tehakse teinekord asju pimesi ilma, et olukorda süvenetaks.

Tihti aga lapsevanem ei ole valmis koostööd tegema ja kui probleemid tekivad, siis on ju hea jälle kooli süüdistada ja hakata seal võib-olla oma joru ajama ja ei tea kuhu pöörduma, et koolil tekiks ebameeldivusi. (Maali)

Küberkiusamine. Küberkiusamise all olid õpetajad kogunud ebaviisakaid arutelusid sotsiaalmeedias. Vanemad on sotsiaalmeedia võrgustikes loonud lausa grupid, kus siis õpetajaid taga räägitakse ning kritiseeritakse. Seal arutleti otse õpetajate tundide läbiviimist või kuidas õpetajad probleeme olid lahendanud või neid lahendamata jätnud. Tegelikult räägiti taga ja laimati õpetajaid. Seda ei tehtud otse näost näkku, aga uuritavate sõnul ikka teadlikult ja eesmärgil, et see õpetajani jõuaks.

Lapsevanemad on teinud sotsiaalmeedias täitsa eraldi grupid, kus nad siis õpetajaid kritiseerivad. Näiteks ühe spordipäeva kohta tegid vanemad kohe uue eraldi kommuuni ning kritiseerisid seal nimeliselt õpetajate tegemisi. (Elve)

3.2 Kiusamist põhjustavad tegurid õpetajate hinnangul

Uurimisküsimusele „Mis põhjustab õpetajate hinnangul kiusamist?“ tulnud vastused liigitusid kahte peakategooriasse. Kiusamise põhjused, mis tulenesid õpetajast endast või siis teistest välistest teguritest.

3.2.1 Õpetajast tulenevad kiusamist põhjustavad tegurid.

Õpetaja isiksusest tulenev kiusamine. Õpetajate kiusamist põhjustavate teguritena, mis tulenevad õpetajast endast, tõid uuritavad välja nõrga autoriteedi ja enesekehtestamise võime puudumise. Intervjueeritud õpetajad leidsid, et nõrk autoriteet või üldse selle puudumine, võib olla põhjuseks, miks õpilased hakkavad õpetajat kiusama. Õpetajad tõid näiteid oma karjääri algusaastatest, kus nad noore õpetajana kooli tööle läksid. Uuritavad tõdesid, et alguses kui ei juletud ning ka ei osatud ennast väga kehtestada, siis esines õpilaste poolset kiusamist.

Kuna ma olen koolis tööl olnud veel väga vähe, siis üks ikka neil esimestel aastatel olen kogunud seda meeletut piiride kompimist ja proovile panekut. Ongi tehtud igasuguseid sigadusi, et lihtsalt aru saada, kust see piir jookseb. Enda puhul sain ma üsna alguses aru, et sõber õpilastega ei tohi olla. Kui sa veidikenegi järele annad kusagilt maalt, siis nad

hakkavad seda kohe ära kasutama. Tunnis pead ikka sina olema autoriteet ja tundi juhtima. Raske on alguses mõista, kuidas võim klassi ees enda kätte saada. (Elve)

Lisaks enda kogemusele oskasid uurimuses osalenud õpetajad tuua näiteid ka oma kolleegide ning praktikantide kohta. Nad tõid välja, et mõni õpetaja ei oska reegleid ja piire paika panna ning seetõttu kaotavad nad õpilaste üle kontrolli ning neid hakatakse kiusama. Nad peavad tegelema korra tagasi saamisega ning ei saa oma ainet anda. Samuti tõid nad välja, et piirid ja lugupidamise saavutamine on õpetaja elukutse juures väga oluline.

Noortel on olnud. Ta oli noor ja tuli inglise keele õpetajaks ja mina, mul oli selline klass, kes ei tahtnud tunnis vait olla ja siis ma tulin temaga rongi pealt koos ja ma küsisin tema käest, et kuidas on? Kõik on hästi, kõik on hästi. No aga siis lõpuks kui ta ikka kappi kinni pandi, siis tuli ikka, no umbes, et ta peab panema selliseid hindeid nagu nemad tahavad, siis nad panid ta kappi kinni. No siis ta nagu kaebas. (Salme)

Õpetajad märkisid ära ka selle, et proovitakse olla õpilastega sõber ja lahke, aga ei tajuta seda, kus minnakse üle piiri. Õpetajate hinnangul peavad suhted õpilastega olema konkreetsed, aga ausad. Nad leidsid, et õpilastega tuleb suhelda heatahtlikult, aga piirid ja viisakusreeglid peavad paigas olema. Õpetajad tõdesid, et olukorda, kus õpetaja proovib õpilasega sõber olla, juhtub sagedamini noorte õpetajatega ning karjääri alguses.

Noo tegelikult ütleme, et laps peab ikka seda tunnetama, kes on täiskasvanu ja kes on laps. Seda piiri ei saa kehtestada niimoodi, et ta võtab mind sõbraks, et ütleb tere Milvi või umbes nii või mida iganes. Vahe peab olema. (Milvi)

Õpilaste hindamisest tulenev kiusamine. Uurimuses osalenud õpetajate sõnul võib kiusamise õpetajate suhtes vallandada ka halbade hinnete panek. Toodi näiteid, kuidas mittepositiivsete hinnete panek kutsus esile laste kiuslikku käitumist. Samuti põhjustas see lapsevanemate meelehärmi ning ajendas neidki ebaviisakalt käituma. Õpetajad tõid näiteid olukordadest, kus lapsevanemad paremate hinnete pärast olid valmis õpetaja väga ebameeldivasse situatsiooni asetama. Esinenud oli nii karjumist kui ka väga mõjuvaid nõudmisi hinde muutmiseks.

Mõni tuleb näiteks aasta lõpus seisab keset õpetajate tuba ja ütleb, et tema laps peab saama kiituskirja. Meie peres on lihtsalt kombeks, et kõik inimesed saavad kiituskirja. (Salme)

Õpetajast tulenevate kiusamist põhjustavate teguritena eristusid isikuomadused ning õpetaja teod ning hindamine. Isikuomadustest toodi välja nõrk autoriteet ning vähene enesekindlus. Halbade hinnete panekust mainiti, et pigem soodustab see lastevanemate kiusu, kuna iga vanem kaitseb oma last ning soovib talle parimat.

3.2.2 Välistest teguritest tulenevad kiusamise põhjused.

Muud tegurid, mis põhjustavad õpetajate kiusamist õpilaste poolt õpetajate enda hinnangul, jagunesid omakorda kolmeks alakategooriaks. Eristusid meedia, kodune kasvatus ning kolleegide kadedus ja konkurents.

Meedia. Meedia, kui ühe kiusamise mõjutaja, puhul tõid õpetajad välja pideva negatiivsete asjade kajastamise. Meedias on nimelt õpetajate hinnangul nende maine madal ning positiivset väga ei kajastata. Õpetajad leidsid, et on olnud kordi, kus osad situatsioonid on jõudnud meediasse ning õpetajast on seal räägitud halvasti. Õpetajate arvates sellise kuvandi loomine kujundab arusaama, et õpetajad ongi halvad ning nendega võibki nii käituda. Lisaks mainisid nad ära ka noorte filmides ja multifilmides vägivalda ja kiusamise õhutamise, kui ühe kiusamise põhjustena. Nende hinnangul on tänapäeva filmides üha rohkem vägivalda ja kiusu ning kui laps seda vaatab, võib tal realsustaju kaduda ning ta võib pidada seda normaalseks käitumiseks. Toodi välja, et filmides ning seriaalides on mängitud rolle, kus õpilased kiusavad õpetajat, aga samas ei tule neist filmidest noorte inimeste jaoks välja see tegelik loo moraal. Noored vaatavad neid ning neile võib tunduda, et selline käitumine ongi normaalne ja nad tahavad ise ka selle oma õpetajate peal järele proovida.

Ilmselt ei ole õige väita, et meedia mõju olemas ei ole ja ilmselt on just paljud filmid teatud sellepärast, et mõjutada ja kohati on see isegi selline, et algklassi lapsele võivad mõjuda tegelikult sellised asjad, mis põhikooli lapsele ei mõjugi ja ka vastupidi. Ilmselt see sõltub hästi palju vanematest. Kui me üldsegi meediast räägime, siis tegelikult ma arvan, et meedia saaks üsna palju selle kiusamise poole pealt ära teha. Aga võib-olla ta kohati isegi natuke õhutab seda tagant. (Anne)

Kodune kasvatus. Koduse kasvatuses kui ühe kiusamist põhjustava teguri all, mainisid õpetajad vanemate vähest aega lastega tegelemiseks. Sellest tulenevalt leidsid nad, et lapsed võivad tähelepanu saamiseks hakata lugusid välja mõtlema. Nad räägivad kodus, et saada vanema tähelepanu asju, mida pole juhtunudki. Sellega saavutavad nad olukorra, et vanem hakkab seda asja uurima ning lapse eest seisma. Mille tulemusel võib vanem tahtmatult panna õpetaja halba olukorda ning teda kiusata.

Samuti leidsid õpetajad, et lapsed on tähelepanu vajaduses hakanud ka pahandusi tegema ja seda näiteks kiusliku käitumise teel. Nende jaoks on ka negatiivne tagasiside võit. Oma kiusu ajamisega õpetaja vastu saavutavad nad uuritavate arvates vanema märkamise ning tihti ka sekkumise.

Jah ja kindlasti ka see, et neil ongi vähem aega ja tegelikult ma näen väikeste laste puhul on täitsa sellised juhtumid, et vanematel on vähe aega ja laps tahabki vanema tähelepanu saada, siis ta mõtleb igasuguseid asju välja, mis koolis juhtunud. (Maali)

Tulenevalt vanemate vähesest ajast laste jaoks, on õpetajad ühe põhjusena välja toonud ka mängude mängimise, millega lapsed siis oma aega sisustavad. Uurimuses osalenud õpetajad on leidnud, et tänapäeval ühe enam arvutimängude mängimine, eriti nende tapmis- ja sõjamängude mängimine, võib lastel realsustaju kaotada. Nad lähevad nii oma maailma sisse ning nende jaoks võibki see tunduda õige käitumisena. Vägivald, mis seal mängudes aset leiab võib õpetajate arvates põhjustada ka kiusamist.

Teisest küljest ma arvan, et kiusamist tänapäeval kutsuvad esile ka see, et lapsed on pidevalt nendes arvutimängudes ja ei teegi realsusel ja mängul vahet. Vanematel on üha vähem aega laste jaoks ning lapsed leiavad endale ise tegevust. (Elve)

Samuti näevad uurimuses osalenud õpetajad kiusamist põhjustava tegurina vanemate pidevat õigustamist ning lapsele õiguse andmist. Samuti lapse ees õpetajast tagarääkimist ning tema otsuste maha tegemist. Õpetajad leidsid, et selline tegevus kodus lapse ees annab lapsele tõuke ja arusaama, et õpetajaga võibki nii käituda.

Et kui kodus ema ütleb, et see õpetaja ongi nõme siis tähendabki, et see laps võibki selle õpetajaga nõmedalt käituda. (Milvi)

Kui kodus seal selliseid asju räägitakse ja noh tihti on see, et see õpetaja on selline ja võib-olla ongi niisugune perekond, kes toetab lapse seda mingisugust juttu seal, siis sellest õpetajast. Siis ta tulebki sellega sealt välja, sest ta on ju saanud sealt tuult tiibadesse.

(Maali)

Õpetajad on välja toonud ka väärtushinnangute puudumise kodus. Nimelt leidsid nad, et kui kodus ei ole ühtseid väärtusi ning reegleid, siis lapsed ei oska neid ka koolis kasutada ning nende järgi käituda. Kui peres on kord käest ära ning täiskasvanul pole autoriteeti, siis lapse jaoks ei eksisteeri seda ka koolis õpetaja näol.

Kolleegide kadedus ja konkurents. Vastusena uurimisküsimusele „*Mis põhjustab kolleegide poolset kiusamist õpetajate suhtes?*“ eristus põhjusena kaks asjaolu: kolleegide kadedus ja konkurents. Uurimuses osalenud õpetajatel oli tuua näiteid, kus puht inimlik kadedus ja võimuhimu oli ajendanud inimesi kiusama. Oli olukordi, kus parema koha nimel hakati otseselt oma kolleegile vastu töötama ning teda ka laimama. Koha nimel oldi võimelised tegema igasuguseid asju näiteks ka informatsiooni varjama ning jätma õpetaja tundidest ning ruumist ilma. Samuti oldi oma koha hoidmise nimel nõus täitma juhtkonna korraldusi ning seoses sellega teist kiusama.

Siis direktor ütles veel, et las ta istub siis seal õpetajate toas. Ta lahti lasta ei saa üks ole. Las istub, et talle ei tohi asendustunde ka anda, see tähendab, et inimene oli tõesti viimse piirini viidud ja see on kius. (Salme)

Kokkuvõtvalt võib öelda, et uurimisküsimusele „*Mis põhjustab õpetajate hinnangul kiusamist?*“ tulnud vastused liigitusid kahte peakategooriasse. Kõigepealt siis põhjused mis tulenesid õpetajast endast või siis välistest teguritest. Õpetajatest endast tulenevate kiusamist põhjustavate teguritena toodi välja õpetaja isikuomadused ja õpilaste hindamine. Välistest mõjutajatest olid olulisemad meedia, kodune kasvatus ja samuti kolleegide kadedus ning konkurents.

3.3 Võimalikud lahendused kiusamise vähendamiseks õpetajate hinnangul

Uurimisküsimusele „Milliseid lahendusi näevad õpetajad endi vastu suunatud kiusamise vähendamiseks?“ liigitusid vastused kahte kategooriasse: õpetaja panus kiusamise vähendamiseks ning kooli panus kiusamise vähendamiseks.

3.3.1 Õpetaja panus kiusamise vähendamiseks.

Õpetaja enda panuse all välja toodud põhjused liigitusid kolmeks alakategooriaks: suhted õpilastega, isikuomadused ning märkamine ja reageerimine.

Suhted õpilastega. Uurimuses osalenud õpetajad leidsid ühe kiusamist vähendava põhjusena õpilastega inimlike, ausate ning heatahtlike suhete loomise. Nad tõid välja, et oluline on olla õpilastega õiglane ning aus ning nende kogemuste kohaselt on selline suhtlemine kiusamist vähendanud.

Samuti pidasid nad oluliseks õpilastega heatahtlikku ning mitte alandavat suhtlust. Nende endi kogemuste kohaselt õpilastega heasüdamlik suhtlus vähendas õpilaste kiusamist õpetaja suunas. Õpetajad olid arusaamal, et õpilastega alandaval viisil suhtlemine tekitas õpilastes vastumeelsust ning süvendas kiusamist.

Sa pead vaatama, et sa neid ei alanda, et sa ei mõnita neid üks ole ja noh muidugi ainuke asi on siis ikka niimoodi üksikult vestlemine ilmselt. (Salme)

Isikuomadused. Isikuomaduste puhul leidsid õpetajad, et kiusamise vähendamiseks on oluline, et õpetaja oleks enesekindel. Leiti, et õpetaja peab ennast oskama kehtestada ning paika panema reeglid ja piirid. Õpetajate endi kogemustest tuli välja, et kui tunnis olid reeglid ja õpetaja ise oli range, siis kiusamine aset ei leidnud. Nii kui reeglid ja piirid kadusid, sai nende hinnangul kiusamine võimalikuks. Leiti, et kui õpetaja seisab klassi ees kindlalt ning teab täpselt, mida ta teeb, sujub ka tund. Õpetajad tõid välja, et lapsed vajavad rutiini ning hästi korraldatud ning sujuvat tundi. Kuid samuti märkisid ära ka selle, et vähem oluline ei tohi olla see, et õpetaja suhtub õpilastesse austusega ning on nende suhtes õiglane. Teisisõnu piiridega ei tohi üle piiri minna. Uuritavate arvates peavad suhted õpilastega olema ikka inimväärsed ning õiglased. Õpetaja ei tohi muutuda ka ebaõiglaseks aristokraatlikuks juhiks.

Kindlasti, et need olulisemad on seal isiksuslikud omadused kui praegusel hetkel ainealased teadmised, sest praegu on nii palju muutunud see õpikäsitlus, et tegelikult neid teadmisi ja asju saab igalt poolt, et õpetaja peab olema tegelikult see suunaja ja juht ning kindlasti õpilaste toetaja. Positiivsele toetumine on see kõige olulisem ma arvan. Niisugune sõbralikkus, abivalmidus ja kindlasti tegelikult see õiglustunne. Õpilased tohutult hindavad seda, et õpetaja on õiglane, ei teeks õpilaste vahel vahet ja tihtipeale nad tunnetavad kohe iga nüansi selles osas ära. (Maali)

Märkamine ja reageerimine. Õpetajad tõid kiusamise vähendamise olulise tegurina välja ka probleemi märkamise ning sellele reageerimise. Uuritavad leidsid, et kiusajaga sellest rääkimine aitab olukorra lahendada ning edaspidi seda ka vältida. Õpetajad, kes olid olukorda arutanud, suutsid kiusamise lõpetada. Samas oskasid nad tuua ka näiteid vastupidise olukorra kohta oma kolleegide näol. Nende kolleegid, kes ei olnud probleemiga tegelema ja kiusajaga sellest rääkinud, ei suutnud kiusamist vähendada. Antud uurimuses osalenud õpetajad pidasid oluliseks oma kogemuste jagamist. Nad leidsid, et probleemi maha salgamine ning vaikselt ise lahendamine ei aita. See pigem oli nende kogemuste ja näite puhul põhjustanud hoopis olukorra, kus õpetaja ise sisemiselt läbi põles. Leiti, et oluline on ikkagi kõigepealt probleemi enesele tunnistamine ning siis teistelt abi ja nõuannete palumine.

Et tuleb rääkida kõikide osapooltega, et kuna tegemist on lastega, siis kindlasti tuleb sinna ka kaasata lapsevanemad, sest et see annab meile ka selgema pildi miks see laps on sellel hetkel otsustanud hakata kiusama. (Anne)

Kokkuvõtvalt vastuseks uurimisküsimusele „Milliseid lahendusi näevad õpetajad endi vastu suunatud kiusamise vähendamiseks?“ saab välja tuua õpetajate endi panuse kiusamise vähendamiseks. Kategoorias õpetajate enda panus kiusamise vähendamisel eristusid alakategooriad: õpetajate isikuomadused, suhted õpilastega ning märkamine ja rääkimine. Õpetajad tõid välja, et õpetaja ise saab kiusamist kõige rohkem ennetada sellega, et oskab ennast kehtestada ning paika panna reeglid õpilastega. Samas on aga oluline olla õpilastega suheldes õiglane ning aus. Oluline on ka eelkõige probleemi märkamine ja selle teadvustamine ning seejärel kõigi osapooltega rääkime võimalike lahenduste leidmiseks.

3.3.2 Kooli panus kiusamise vähendamiseks.

Kooli panusena kiusamise vähendamisel pidasid õpetajad oluliseks kolleegide tuge ja märkamist.

Kolleegide tugi ja märkamine. Õpetajad leidsid, et kolleegide tugi ning märkamine aitab neil toime tulla kiusamisega ja muuta enda isiksust ning töövõtteid selleks, et neile suunatud kiusamist vähendada. Õpetajad tõdesid, et kolleegide nõuanded olid neil aidanud teha muudatusi selleks, et kiusamist vähendada. Eriti oli see olnud nende hinnangul vajalik ning kasulik noore õpetaja aastatel. Leiti, et koolis võiks olla tugisüsteem kolleegide vahel, et vähendada kiusamist erinevatel tasanditel.

Vanemad ja kogenumad kolleegid võiksid oma nõuga aidata ning märgata neid õpetajaid, keda kiusatakse. Teinekord aitaks võib-olla ka lihtsalt kolleegi märkamine leida kiusataval lahenduse. (Elve)

Kokkuvõtvalt saab öelda, et õpetajate endi hinnangul olid peamised tegurid kiusamise vähendamiseks probleemi märkamine ning sellega tegelemine. Eristusid kaks erinevat taset, millest lähtuvalt sai kiusamist vähendada. Olid tegurid, mis tulenesid õpetajast endast ning millega said tegeleda õpetajad ise. Õpetajad ise saavad kiusamise vähendamiseks muuta enda isikuomadusi ning ka vajadusel paluda abi teistelt. Lisaks olid asjaolud, millega sai aidata kool. Kooli poolse toena nägid õpetajad kiusamise vähendamiseks tugisüsteemi loomist ning kolleegide poolset märkamist.

4. Arutelu

Antud bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada õpetajate poolt kogetud kiusamisvormid ning nende võimalikud põhjused õpetajate endi arvamuste tuginedes ja välja tuua õpetajate poolsed ettepanekud kiusamiskäitumise vähendamiseks. Järgnevalt arutletakse olulisemate tulemuste üle.

Esimese uurimisküsimuse tulemusustest selgus, et õpetajad on kiusamist kogunud kolmel tasemel. Õpetajad kirjeldasid kõigepealt kiusamist, mida nad olid kogunud oma õpilaste poolt. Nad tõid välja tüüpilisemad kiusamisvormid, mida on mainitud ka eelevalt teoorias toodud uurimustes (Kauppi & Pörhöla, 2012; Lokmić et al., 2013; Terry, 1998). Antud uurimuses osalenud õpetajad kirjeldasid olukordi, kus õpilased olid neid matkinud ning

erinevate nimedega kutsunud. Sarnase käitumise on kiusamisena välja toonud ka Soome uurimuses (Kauppi & Pörhöla, 2012) osalenud õpetajad. Õpetajad kirjeldasid õpilaste poolse kiusamisena ka tunnitöö eiramist ning pidevat tunni segamist. Nemad tõlgendasid kiusamisena seda, kui tunnitööd ei tehta sellepärast, et õpetajat häirida. Ka Inglismaal tehtud uurimuses (Garret, 2014) olid õpetajad kiusamisvormina välja toonud tunnitöö ignoreerimise. Lisaks näitasid tulemused ka seda, et õpetajad ei liigitanud paljusid asju kiusamise alla. Ka Soomes (Kauppi & Pörhöla, 2012) tehtud uurimuses tõid õpetajad välja asjaolu, et näiteks matkimist ning vasturääkimist ja töökorralduste ignoreerimist, ei liigita nad kiusamisesse alla. Tihtipeale olid nad selliseid käitumismustreid tõlgendanud kui lihtsalt normaalseid nähtusi, mis käivad selle tööga kaasas. Antud uurimuses osalenud õpetajad tõid välja ka selle, et nad ei ole esialgu töö eiramist kiusamisena endi suhtes tõlgendanud. Õpetajad olid tunnitöö eiramise liigitamisel kiusamiseks eriarvamustel. Olid sellised uuritavad, kes liigitasid selle kiusamiseks ja teised, kes mitte. Selline erimeelsus võis tulemustes tulla, kuna koolides ei ole õpetajate kiusamine eriti aktuaalne teema. Kuna õpetajad ise on ka üsna kinnised ja nagu ka teoorias mainitud Pervini ja Turneri (2011) töös leiti, et õpetajad proovivad tihti ise probleemidega tegeleda ja ei tajugi kui tõsiseks osad olukorrad juba läinud on. Õpetajad on lihtsalt paljude asjadega ära harjunud ning teatud olukorrad on neile harilikud igapäeva tööga kaasas käivad nähtused.

Sama uurimisküsimuse all kirjeldasid õpetajad ka kiusamisvorme töökaaslaste ja juhtkonna poolt, mida nad on kogunud või on märganud mõnda oma kolleegi kogevat. Toodi näiteid olukordadest, kus kaastöötajad olid otseselt hakanud vastu töötama ning seda olid nad teinud näiteks informatsiooni varjates või ka taga rääkides. Oli ka juhuseid, kus võeti õpetajalt tunnid ning klassiruum käest ära. Türgis (Türküm, 2010) läbiviidud uurimuses näitasid tulemused samuti, et kolleegide poolt kogetud sagedasemad kiusamisvormid olid tagarääkimine, ebaõiglaselt süüdistamine ning ka ähvardamine. Bakalaureusetöö autorina leian, et kolleegide poolse kiusamise põhjuseks võib tihti olla inimlik kadedus ning hirm oma töökoha pärast. Samuti võib kolleege ajendada teist õpetajat kiusama käsk, mis tuleb ülevalt poolt. Antud uurimuses tõi üks uuritav näitena välja olukorra, kus koolijuhhi korralduste kohaselt pidid teised õpetajad ühte oma töökaaslast vältima ning talle vastu töötama. Seega oleks vajalik, et õpetajad julgeksid aru saada, kui olukord oma kaastöötaja suhtes läheb ebaõiglaseks. Selleks, et õpetajad seda teha saaks peabki õpetajaid julgustama kolleege toetama ning oma õiguste eest seisma.

Ühe huvitava tulemusena kiusamisvormide all, mida õpetajad olid kogunud, eristus ka küberkiusamine. Küberkiusamist oldi kogetud nii õpilaste kui ka lastevanemate poolt.

Tänapäeva moodsas maailmas, kus tehnoloogia areneb kiiresti, on see kindlasti üheks oluliseks probleemiks. Eriti veel haridusvaldkonnas, kuna IKT vahendite kasutamine kogub üha enam populaarsust ning on ka paljude riikide õppeprogrammidesse sisse kirjutatud, sealhulgas Eesti Põhikooli- ja Gümnaasiumiseadusesse (Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus, 2010). Suurbritannia uurimuse (Edeni et al., 2013) kohaselt on ühiskond suure dilemma ees. Ühelt poolt on tehnoloogia areng ning nutiseadmete kasutamine koolis väga kasulik ja lapsi arendav. Pakub kindlasti ka rohkem võimalusi ja laiendab silmaringi. Teisalt, aga pakub lastele ka soodsad võimalused märkamatu ja pahatahtlikul eesmärgil tunni tegevusi salvestada ning neid hiljem jagada. Küberkiusamise eeliseks kiusajale on anonüümsus, mis sellega kaasneb. Tuleb leida võimalik lahendus, kuidas kiusamist ühelt poolt ära hoida ilma, et pärsitaks IKT rakendamist hariduses. Bakalaureusetöö autor leiab, et üheks võimaluseks on kooli oma tarkvara ja riistvara kasutamine ning rangete jagamishinnade rakendamine. Sellest tulenevalt oleks vajalik kõigepealt koolil selline tarkvara koos vajalike programmidega soetada. Ligipääs uute programmide alla laadimiseks peaks olema ainult õpetajatel ning õpilastel oleks juurdepääs ainult õppeprogrammidele. See kindlustaks selle, et õpilased ei saa tegeleda õppetööväliste asjadega tunnis.

Teise uurimisküsimuse „Mis põhjustab kiusamist õpetajate hinnangul?“ tulemustest selgusid peamised põhjused õpetajate kiusamiseks pedagoogide endi hinnangul. Kõik uuritavad tõid välja ühe olulise tegurina kodu ja koduse kasvatus. Nii Soome (Kauppi & Pörhöla, 2012) kui ka Horvaatia (Lokmić et al., 2013) uurimustes osalenud õpetajad on välja toonud koduse kasvatus ühe kiusamiskäitumist kujundava tegurina. Õpetajad on leidnud, et kui kodus pole reegleid, piire ega viisakusnorme, siis kahjuks tihti ei suuda õpilased neid ka koolis järgida ning näitavad väga selgesti seda välja ka oma ebaviisaka käitumisega. Samuti tuli antud bakalaureusetöö intervjuudest õpetajatega välja tõsiasi, et kui lapsevanemad oma käitumisega õpetajaid ei toeta ning koostööd ei tee, siis pole õpetajatel ka erilist lootust lapsi suunata ja ümber kasvatada. Sellise olukorra vähendamiseks oleks lahenduseks see, kui kool ja kodu hakkaks koostööd tegema. Siinkohal peaksid vanemad end kurssi viima kooli tegemistega ning probleemsetest olukordades esialgu hindama reaalses olukorda. Nii on ka Lokmić ja tema kolleegid (2013) oma töös jõudnud arusaamale, et kodud ja sealne õhkkond on see, mis ajendab lapsi tegutsema. Need väärtushinnangud ja hoiakud, mis lastele kodust kaasa antakse, mõjutavad tema käitumist koolis. Kui vanemad ei tee kooliga koostööd, siis kahjuks ei vähene ka kiusamiskäitumine.

Lisaks eelpool mainitule toodi välja ühe põhjusena õpetaja endi isiksus ning käitumine. Nimelt leidsid uurimuses osalenud õpetajad, et õpetaja ise oma tegude ning olemusega võib

teatud juhtudel kiusamist esile kutsuda. Uuritavad seletasid lähemalt näidete abil, kuidas osad nende kolleegid ei olnud tundides piire paika pannud ning nende suhtlus õpilastega oli mitteametlik. Samuti on Ameerikas tehtud uurimuses (Espelage et al., 2013) jõutud järeldusele, et õpetajad, kes on ranged ning omavad oma tundides kindlaid piire, langevad vähem või üldse mitte kiusamise ohvriks. Pervin ja Tuner (1998) on oma töös välja toonud veel ka selle, et pidev halbade hinnete ja solvavate kommentaaride ning märkuste tegemine võib õpilasi tõugata õpetajaid kiusama. Antud uurimuses osalenud õpetajad seda küll välja ei toonud. Küll aga mainiti seda, et õpilased vahel siiski arvavad, et õpetajad panevad hindeid nägude järgi. Halbade hinnete eest polnud nende praktikas keegi neid kiusama hakanud. Antud bakalaureusetöö autori arvates on õpilastele lihtsalt jäänud vale mulje. Hinnete panek käib ikka õpioskuste ja teadmiste põhjal mitte õpilaste nägude järgi. Miks selline arvamus kujuneda võib on ehk sellepärast, et need õpilased kes pidevalt halbu hindeid saavad ei taha ise piisavalt pingutada, et oma tulemusi parandada. Tõenäoliselt on ka õpetajad sellest aru saanud, et asi on pigem tahtmise ja viitsimise taga kui õpiraskuste taga ning seepärast võivad õpetajad võtta nende õpilaste suhtes teatava hoiaku. Kuna õpilase suhted õpetajatega on sellisel juhul pingelised, võibki neil tekkida arusaam, et õpetaja paneb hindeid ebaõiglaselt ning ajendada õpilasi õpetajaid kiusama.

Küll aga olid selles uurimuses osalenud õpetajad igati sama meelt, mis Soome uurijad Kauppi ja Pörhöla (2012), et õpetajate nõrk autoriteet või hoopiski selle puudumine on üheks oluliseks kiusamise põhjustajaks ning esile kutsujaks. Kõikidel intervjuueeritavatel olid kas isiklikud kokkupuuted või näiteks tuua kolleegidega seotud juhtumid. Nad kõik olid paraku sellel arvamusel, et nõrk autoriteet ja enesekehtestamisvõime puudumine soosivad õpetajate õpilaste poolset kiusamist. Võimaliku lahendusena leiti, et need õpetajad peaksid küsima nõu kolleegidelt ning kaastöötajad ise võiks ka probleemi märgata ning neid abistada. Paraku on aga raskendavaks asjaks ka see, et õpetajad ei jaga oma muret. Pervini ja Turneri (2011) töös on õpetajad, kes ei ole oma kiusamisest rääkinud, põhjendanud seda sellega, et nad arvasid ise hakkama saavat. Oldi veendumusel, et probleem on võimalik ise likvideerida. Kauppi ja Pörhöla (2013) on oma töös ära maininud, et õpetajate kiusamine õpilaste poolt saab võimalikuks kui õpetaja kaotab oma autoriteedi. Kuna uurimuse tulemused näitasid, et mitte alati ei olnud õpetajad valmis neid nõuandeid kuulda võtma tuleks eriti tugisüsteemi rakendada. Antud bakalaureusetöös osalenud õpetajad tõid näiteid olukordadest, kus kiusatav lihtsalt ei kuula kolleegide soovitusi. Kurb tõsiasi on aga see, et kui probleemiga ei tegeleta, siis võib see viia olukorrani, kus õpetaja lihtsalt paneb oma ameti maha. Seega on oluline pakkuda õpetajatele võimalusi rääkida kolleegide või nõustajatega oma probleemidest

õpilaste kiusamise vallas. Koolid võiksid võimaldada ka õpetajatele kord aastas näiteks nõustamist ning kindlasti tuleks teha õpetajatega arenguveestlusi.

Viimases uurimisküsimuses, kus õpetajad andsid omapoolseid hinnanguid, kuidas saaks kiusamist vähendada või seda üldse ära hoida, oli üheks olulisemaks tulemuseks probleemi märkamine ning sellest rääkimine. Õpetajad leidsid, et oluline on kõigepealt enda jaoks probleem tuvastada ning seejärel ka sellest kellegagi rääkida ning abi otsida. Olukorra arutamist peeti kõige efektiivsemaks lahenduseks. Türkumi (2010) ja Kauppi ja Pörhöla (2012) töödes on samuti leitud, et oluline on sotsiaalne tugi. Arvatakse, et kiusamisohvritest õpetajad peaksid olukorrast rääkima oma perekonnale ning töökaaslastele. Nende arvates sotsiaalne tugi on see, mis tulevikus aitaks kiusamist vähendada. Seega on oluline õpetajaid julgustada probleemist rääkima ning luua neile sobivad tingimused selleks. Kas siis pakkuda tugiteenust või julgustada ettevõtlikumaid ning kogenumaid kolleege selliste olukordade puhul sekkuma.

4.1 Töö piirangud ja praktiline väärtus

Antud uurimistöö piiranguks oli see, et kiusamise teema on üsna isiklik ning emotsionaalne. See võib olla ka põhjuseks, miks õpetajad, kellele saadeti kiri, palvega neid uurimuses osalema kutsuda, sellele ei vastanud. Paljud inimesed ei ole lihtsalt valmis teistega sellised kogemusi avalikult rääkima ja jagama.

Kokkuvõtteks võib öelda, et käesoleva uurimistöö raames leiti, et valimis olnud viiest õpetajast kõigil oli olnud kas isiklik kokkupuude kiusamisega või oli see olnud nende kolleegidel. Kiusamist, mida õpetajad olid endi hinnangul kogunud oli nii vaimset, füüsilist kui ka küberkiusamist. Oluline on välja tuua ka see, et paljud asjad, mida eelnevates uurimustöodes uuritavad olid liigitanud kiusamise alla, mõned antud töös osalenud õpetajad seda ei teinud.

Käesoleva bakalaureusetöö praktiliseks väärtuseks võib pidada õpetajate endi hinnangul kogetud kiusamisvormide välja selgitamist, mis annab teistele õpetajatel võimaluse neid võib-olla edaspidises töös märgata ning probleemile õigeid lahendusi otsida. Samuti on oluliseks õpetajate poolt pakutavad lahendused kiusamise vähendamiseks nende töös. Õpetajad, kes seda tööd loevad saavad ehk antud töös toodud lahendusi ka ise proovida. Haridusvaldkonna üliõpilastele annab see töö kindlasti ka ülevaate õpetajate töös ette tulevatest probleemidest kiusamise vallas.

Antud valdkond vajaks kindlasti veel uurimist ning saadud tulemuste abil tuleks tõsta õpetajate teadlikkust nende vastu suunatud kiusamisest. Rääkides erinevate õpetajate kogemustest ning olukorra lahendustest oleks võimalik jagada teistele kolleegidel näpunäiteid ning nõuandeid, kuidas sarnastes olukordades toimida. Samuti tuleks suurendada ühiskonna teadlikust antud probleemi tõsidusest ning juhtida vanemate tähelepanu ka kodusekasvatuse olulisusele.

Tänuõnad

Täna kõiki oma uuringus osalenud põhikooli- ja gümnaasiumiõpetajaid. Eraldi tahan tänada pilootuuringus osalenud õpetajat, kes aitas mul leida ülejäänud intervjuueeritavad. Lisaks täna oma juhendajat Liina Leppa, kelle panus käesoleva uurimistöo valmimisse oli märkimisväärne ning oma kaaskodeerijat, kes aitas tõsta mu töö usaldusväarsust.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudilõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

27.05.2016

Maarja Välimaa

Kasutatud kirjandus

- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative research journal*, 9(2), 27-40.
- Cassidy, W., Brown, K., & Jackson, M. (2012). 'Under the radar': Educators and cyberbullying in schools. *School Psychology International*, 33(5), 520-532.
- Cassidy, W., Faucher, C., & Jackson, M. (2013). Cyberbullying among youth: A comprehensive review of current international research and its implications and application to policy and practice. *School Psychology International*, 0143034313479697.
- Eden, S., Heiman, T., & Olenik-Shemesh, D. (2013). Teachers' perceptions, beliefs and concerns about cyberbullying. *British journal of educational technology*, 44(6), 1036-1052.
- Elo, S., & Kyngäs, H. (2008). The qualitative content analysis process. *Journal of advanced nursing*, 62(1), 107–115.
- Espelage, D., Anderman, E. M., Brown, V. E., Jones, A., Lane, K. L., McMahon, S. D., ... & Reynolds, C. R. (2013). Understanding and preventing violence directed against teachers: Recommendations for a national research, practice, and policy agenda. *American Psychologist*, 68(2), 75.
- Garrett, L. (2014). The Student Bullying of Teachers: An Exploration of the Nature of the Phenomenon and the Ways in which it is Experienced by Teachers. *The online postgraduate journal of the College of Arts, Aigne 5, 2014("CACSSS 2012 Edition")*, pp.19-40
- Harro-Loit, H., Kello, K., Lepik, K., Linno, M., Selg, M., & Strömpl, J., (2014). *Intervjuu*. Külastatud aadressil <http://samm.ut.ee/intervjuu>.
- Jevtic, B., Petrovic, Z. S., & Stankovic, A. Z. (2014). Victims or Bullies—Students or Teachers. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 141, 587-96.
- Kauppi, T., & Pörhölä, M. (2012). Teachers bullied by students: Forms of bullying and perpetrator characteristics. *Violence and victims*, 27(3), 396-413.

- Kauppi, T., & Pörhölä, M. (2012). School teachers bullied by their students: Teachers' attributions and how they share their experiences. *Teaching and Teacher Education*, 28(7), 1059-1068.
- Kõiv, K. (2006). *Kiusamiskäitumise mitu tahku: õpilastevaheline kiusamine, õpilaste kiusamine õpetajate poolt, õpetajate kiusamine õpilaste poolt ning õpetajate kiusamine kooli personali ja lapsevanemate poolt*. Tartu: Lastekaitse Liit.
- Kyriacou, C., & Zuin, A. (2015). Cyberbullying of teachers by students on YouTube: challenging the image of teacher authority in the digital age. *Research Papers in Education*, 1-19.
- Laherand, M. L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: Infotrükk.
- Li, Q., & Fung, T. (2012). Predicting student behaviors. Cyberbullying in the global playground: *Research from international perspectives*, 99-114.
- Mason, K. L. (2008). Cyberbullying: A preliminary assessment for school personnel. *Psychology in the Schools*, 45(4), 323-348.
- McMahon, S. D., Martinez, A., Espelage, D., Rose, C., Reddy, L. A., Lane, K., ... & Brown, V. (2014). Violence directed against teachers: Results from a national survey. *Psychology in the Schools*, 51(7), 753-766.
- Munn, P., Johnstone, M., Sharp, S., & Brown, J. (2007). Violence in schools: Perceptions of secondary teachers and head teachers over time. *International Journal on Violence and Schools*, 3, 52-80.
- Nation, M., Vieno, A., Perkins, D. D., & Santinello, M. (2008). Bullying in school and adolescent sense of empowerment: An analysis of relationships with parents, friends, and teachers. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 18(3), 211-232.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: understanding children's worlds*. Malden, MA: Blackwell Publishing.
- Opić, S., Lokmić, M., & Bilić, V. (2013). Violence against teachers-rule or exception?. *International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education (IJCRSEE)*, 1(2), 6-15.

- Ozkilic, R., & Kartal, H. (2012). Teachers Bullied by Their Students: How Their Classes Influenced After Being Bullied? *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 46, 3435-3439.
- Pervin, K., & Turner, A. (1998). A study of bullying of teachers by pupils in an inner London school. *Pastoral Care in Education*, 16(4), 4-10.
- Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus* (2010). .Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/13332410>.
- Riley, D., Duncan, D. J., & Edwards, J. (2011). Staff bullying in Australian schools. *Journal of Educational Administration*, 49(1), 7-30.
- Terry, A. A. (1998). Teachers as targets of bullying by their pupils: A study to investigate incidence. *British Journal of Educational Psychology*, 68(2), 255-268.
- Türküm, A. S. (2011). Social supports preferred by the teachers when facing school violence. *Children and youth services review*, 33(5), 644-650.
- World Health Organization (2014). *Violence fact sheets*. Külastatud aadressil <http://www.who.int/topics/violence/en/>.
- Õpetajate kutse-eesitika* (2004). .Külastatud aadressil http://www.opetajateliit.ee/uudis_160304_1.php.
- Õunapuu, L. (2014). Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes. Tartu Ülikool 2014. Külastatud aadressil http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/36419/ounapuu_kvalitatiivne.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Lisa 1. Intervjuuküsimuste kava

<u>Teemaplokk</u>	<u>Uurimusküsimus</u>	<u>Põhiküsimused</u>	<u>Lisaküsimused</u>
Taustandmed		Mis sai Teie jaoks määravaks õpetaja elukutse valimisel?	Millised olid teised alternatiivid?
		Mis aineõpetaja olete?	
		Kui pikk on Teie tööstaaž õpetajana?	Kui vanalt te alustasite seda tööd?
			Kirjeldage palun veidi seda kooli.
		Millises koolis Te alustasite oma õpetaja karjääri?	Mis vanuseastmes tunde andsite? Mis olid keskmised klasside suurused?
			Kirjeldage palun veidi seda kooli.
		Mis koolis Te hetkel õpetate?	Milliste kooliastmetega Te kokku puutute? Mis on keskmine klassi suurus, kus Te õpetate?

Õpetajate kiusamine	Mis põhjustab kiusamist õpetajate hinnangul? Millist laadi kiusamist on õpetajad kogunud?	Rääkides õpetaja elukutsesest, siis mis on Teie hinnangul kõige olulisemad isikuomadused, mis ühel edukal õpetajal olema peaks?	Miks Te just seda oluliseks peate?
		Kui oluliseks peate enesekehtestamist?	
		Kust Teie hinnangul läheb piir õpetaja-õpilase vahelistes tavapärasest suhetes versus tahtlik kiusamine?	Kuidas avaldub see erinevates vanuse- astmetes?
		Kui tihti on Teie ameti jooksul kiusamist esinenud?	Aga rohkem, siis õpetaja karjääri algusaastatel või nüüd ning miks Teie hinnangul just antud perioodil rohkem? On seda rohkem esinenud suuremates või nooremates klassides?

		<p>Millist kiusamist olete kogunud?</p>	<p>Milline vorm on Teie hinnangul kõige enam esinenud?</p> <p>Miks just see? Näited</p>
		<p>Tänapäeva moodsas nutimaailmas, kus lindistamine ja pildistamine on tehtud imelihtsaks ning ühe näpu vajutusega on võimalik see ka sotsiaalmeedia võrgustikku üleslaadida, võib kindlasti saada ka see üheks õpetaja kiusamise viisiks. On Teil sellist laadi tegevusega kogemusi ning kas teie hinnangul on see kiusamine?</p>	<p>Saate Te palun tuua näiteid.</p>
		<p>Mis on Teie hinnangul peamiseks õpetajate kiusamise põhjuseks?</p>	<p>Kui palju on Teie arvates kiusamine seotud koduse kasvatusega ?</p> <p>Kuidas mõjutavad kiusamist klassis tekkinud grupid ja nende liidrid?</p> <p>Kuidas hindate meedia mõju kiusamiskäitumisele?</p>

<p>Lahendused kiusamise vähendamiseks.</p>	<p>Milliseid lahendusi näevad õpetajad endi vastu suunatud kiusamise vähendamiseks?</p>	<p>Missugused on Teie arvates võimalikud lahendused kiusamise vähendamiseks?</p>	<p>Kuidas Teie hinnangul võiksid kindlad reeglid ning piirid kiusamist vähendada?</p> <p>Kuidas Teie hinnangul võiks kolleegide tugi ja märkamine olla abiks kiusamise vähendamisel?</p> <p>Milline on Teie hinnang sellele, et kui lastele seletada üle ühiskonna käitumisnormid ning mis on aktsepteeritava ja mis mitte, oleks võimalik kiusamist vähendada?</p>
--	---	--	---

		<p>Missugused on Teie hinnangul võimalused kiusamise ära hoidmiseks?</p>	<p>Oleks Teie hinnangul võimalik kuidagi õpetajaid koolitada, kuidas kiusamisega hakkama saada ning kuidas täpselt?</p> <p>Kuidas see koolitus välja nägema peaks?</p> <p>Mis on täpselt kooli juhtkonna ja lastevanemate ülesanne?</p>
--	--	--	---

Lisa 2. Näide transkriptsioonist

Lõik intervjuust Salmega

/.../

Aga mis on Teie jaoks kiusamine?

No kiusamine, üks mõte tuli mul pähe, et mõni inimene näiteks demonstratiivselt mitte midagi ei tee. No need inimesed võiks nagu öelda, et neil on tähelepanu puudused. No ta lihtsalt tahab, et sa kogu aeg temaga tegeleksid. No gümnaasiumis meil just väljendub see selles, et meil on olnud sellised õpilasi 10. klassis, kes mind ju ei tunne ja hakkavad hilinema. Tuleb üks kord hilineb, tuleb teine kord hilineb. No siis ma tean, et ta tuleb nt rongiga, et ta võiks nt varasema rongiga tulla. Siis ta nt läheb viimasel hetkel sööklasse sööma, ise olen kohe näinud eks ole. Ootab kuni see saba lõpp ära on ja siis läheb sööma ja siis ei tee ka mitte kiiresti vaid ta istub seal eks ole ja jääb kindlasti jälle hiljaks. No siis hakkab tekkima selline tunne, et ta teeb seda meelega.

Et see on selline kiuslik käitumine?

No on, et siis, kui ta sealt uksest sisse tuleb teised kõik vaatavad sulle otsa, et umbes nii mis nüüd saab. Kas saab jälle nalja? Et noh selles mõttes, et hakkab jälle see pihta, et kust sa tulid ja miks sa hilinesid, et ju tähelepanu peab pöörama. Muidu tuleb ja nagu nii tuleb ju kogu aeg niimoodi. See nagu võib olla jah selline kiusu ajamine.

Ja kuidas Te siis sellist olukorda olete lahendanud või?

Noh jah eks see vahete vahel alguses tuleb välja nii, et vaatame mis nüüd saab, et kumb siis nüüd peale jääb. No me ikka oleme hakkama saanud sellega. No kui muidu ei saa siis läheme klassijuhataja juurde ja lihtsalt tehakse selgeks miks ta tuleb hiljem ja ikka saime jagu sellest. Mul on see noormees hetkel 12. klassis.

Aga mis veel võiks kiusamine olla?

No mõned klassid on nt sellised, et kui ega siis õpetamine ei tähenda seda, et mina seal monoloogi pean ja räägin kõik, kirjutan tahvli täis ja mitte keegi mitte ühtegi sõna ei ütle. Peab ikkagi arutama niimoodi ja ma ikka küsin ja siis mõni ikka vastab ja siis mõnes klassis on tõesti nii, et see on kohe selline klassikomplekt, et sa tuled klassi. Sa lähed sinna klassi ette ja sa tunned kuidas sul on mingi sein ees ja siis kui sa hakkad küsima nende käest, siis kõik istuvad ja mitte üks mitte midagi ei ütle.

Lisa 3. Väljavõte tähenduslikest üksustest ja koodidest

Document	Category	Category Title	Marked Text
intervjuu4_salme.txt	D18	direktori kius võttes tunnid ära	Kõigepealt ta võttis tal klassiruumi käest ära. Saatis ta üle tee võimla majja, kus oli mingi pisike valge tahvel
intervjuu4_salme.txt	D18	direktori kius võttes tunnid ära	Siis lõpuks oli niimoodi, et talle ei antud tunde. Sellega saab hästi kiusata kohe, aga ta ikka ära ei läinud. Siis direktor ütles veel, et las ta istub siis seal õpetajate toas. Ta lahti last ei saa üks ole.
intervjuu4_salme.txt	D19	küberkiusamine, pildi tegemine ja üles riputamine	siis üks pois kui ta tunnist välja läks tegi pildi temast ja pani kusakile üles.
intervjuu4_salme.txt	D15	mitte kaasa töötamine ja vaikimine kuigi teatakse vastust	ja siis mõnes klassis on tõesti nii, et see on kohe selline klassikomplekt, et sa tuled klassi. Sa lähed sinna klassi ette ja sa tunned kuidas sul on mingi sein ees ja siis kui sa hakkad küsima nende käest, siis kõik istuvad ja mitte üks mitte midagi ei ütle.
intervjuu4_salme.txt	D16	pinginaabriga arutamine ja podisemine	podisema ja pinginaabriga kommenteerima- see häirib muidugi
intervjuu4_salme.txt	D16	pinginaabriga arutamine ja podisemine	Sa võid seal suserdada mingeid asju üks ja siis hakkad tal selgitama, et vabandust see saadud arve ei ole nagu õigesti saadud, siis ta hakkab
intervjuu4_salme.txt	D14	tahtlikult hilinemine õpetaja häirimise eesmärgil	hakkavad hilinema. Tuleb üks kord hilineb, tuleb teine kord hilineb. No siis ma tean, et ta tuleb nt rongiga, et ta võiks nt varasema rongiga tulla. Siis ta nt läheb viimasel hetkel sööklasse sööma, ise olen kohe näinud eksole. Ootab kuni see saba lõpp ära on ja siis läheb sööma ja siis ei tee ka mitte kiiresti vaid ta istub seal üks ole ja jääb kindlasti jälle hiljaks. No siis hakkab telckima selline tunne, et ta teeb seda meelega.
intervjuu4_salme.txt	D17	vanemate arupärimised ebaõiglase hinde üle ja arutelu sellest	Ma ei arva, et see kiusamine on, aga ta on üsna ebameeldiv kui sulle reede õhtul hakatakse helistama peale tööd, et minu laps sai tunnikontrolli 3 ja see sai ka 3, aga temal lubati parandada ja minu lapsel ei lubatud parandada.

Lisa 4. Näited kodeerimisest

Töötati siis konkreetselt vastu siis?

Taheti tast lahti saada. Tal oli pensionini vist paar kolm aastat ja ta oli eluaeg seal töötanud. Ma ei tea mis tal siis seal tekkis, ütles vist ühele õpilasele pahasti vist, kes oli direktori mingi, see käis purjetamas vist selle isaga ja pärast ei kutsutud teda enam purjetama ja siis ta hakkas kiusama. Ta tahtis temast ikka lahti saada. Kõigepealt ta võttis tal klassiruumi käest ära. Saatis ta üle tee võimla majja, kus oli mingi pisike valge tahvel. Siis ta temast lahti ei saanud. Siis lõpuks oli niimoodi, et talle ei antud tunde. Sellega saab hästi kiusata kohe, aga ta ikka ära ei läinud. Siis direktor ütles veel, et las ta istub

D18

direktori kius võttes tunnid ära
delete

D18

D18

M: aga kuidas Teie hinnangul, kas kolleegide vahel võib toimuda ka kiusamine, õpetaja-õpetaja ja kuidas see väljendub?

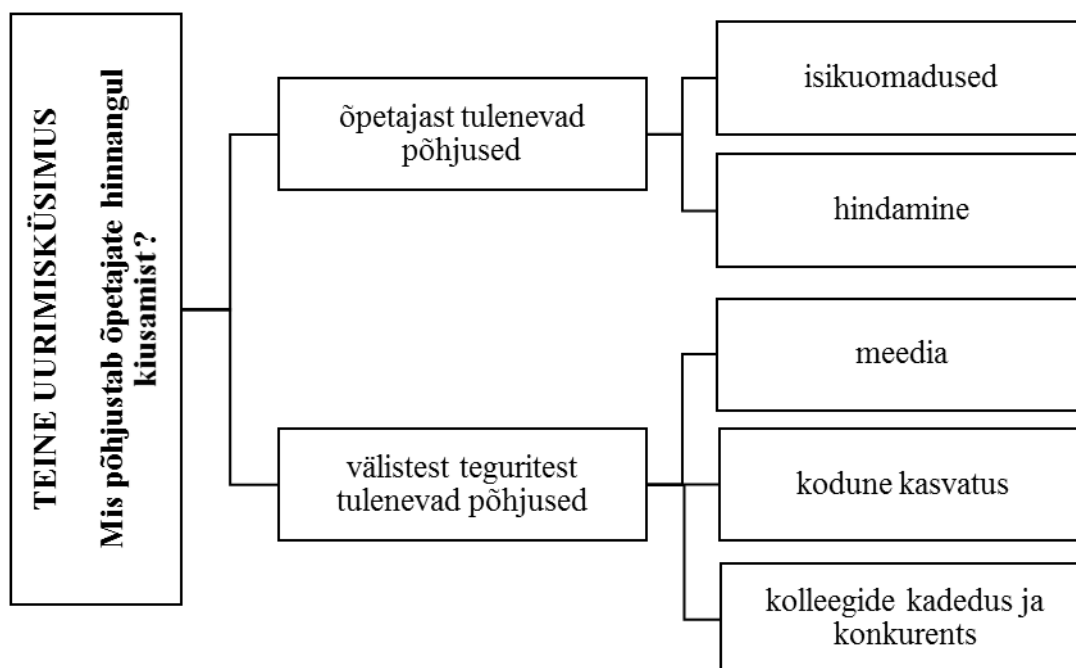
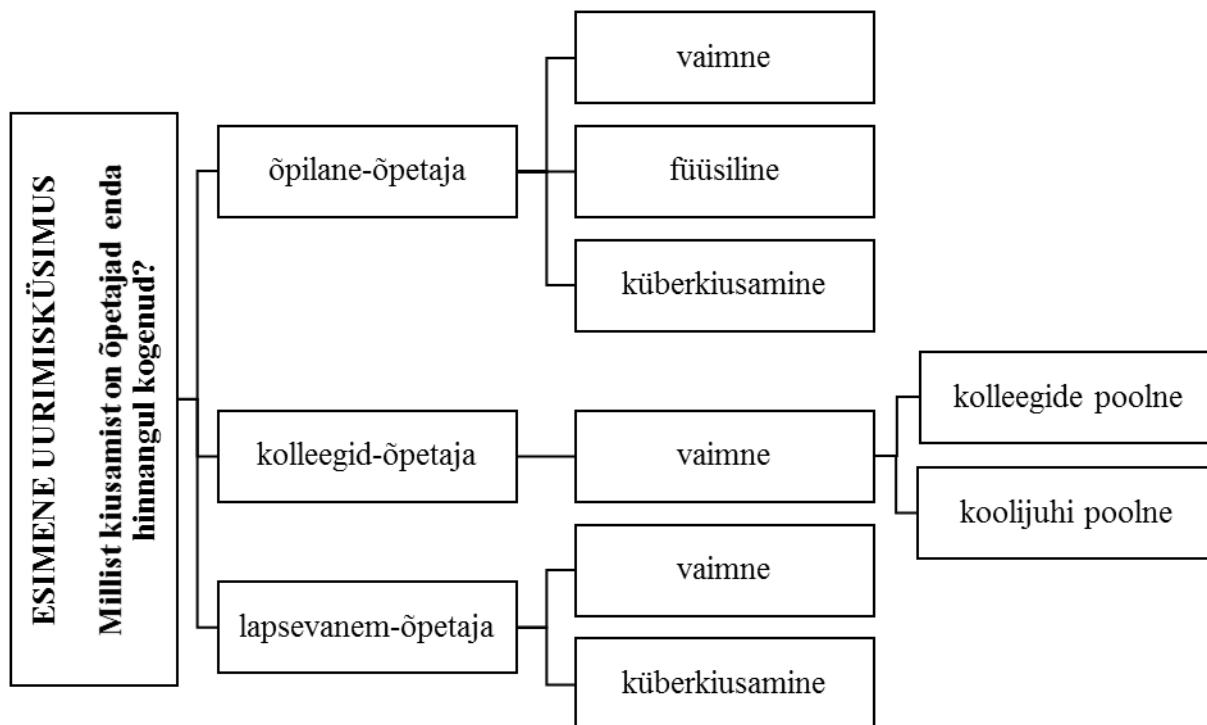
Ja võib küll. Täiesti uskumatu, et praegusel juhul täiesti näen mõnda juhtumit. Ma ei oska öelda isegi, mis võib olla tegelikult kahjuks konkurents, et keegi tunneb äkki, et keegi teine on kuidagi olnud väga edukas ja olnud selline, aga näed keegi on temast edukam ja siis nagu püütakse seal nagu kaikaid kodarasse loopida ja ma ei tea kas siis vaikselt või tegelikult kohe ka otseselt sõnadega öeldes ja ka informatsiooni varjates ja kõiki igasuguseid asju tehes ja tõesti. Täiesti praegusel momendil juhtum on olemas.

D10

kolleegide poolne kiusamine info varjamise näol
delete

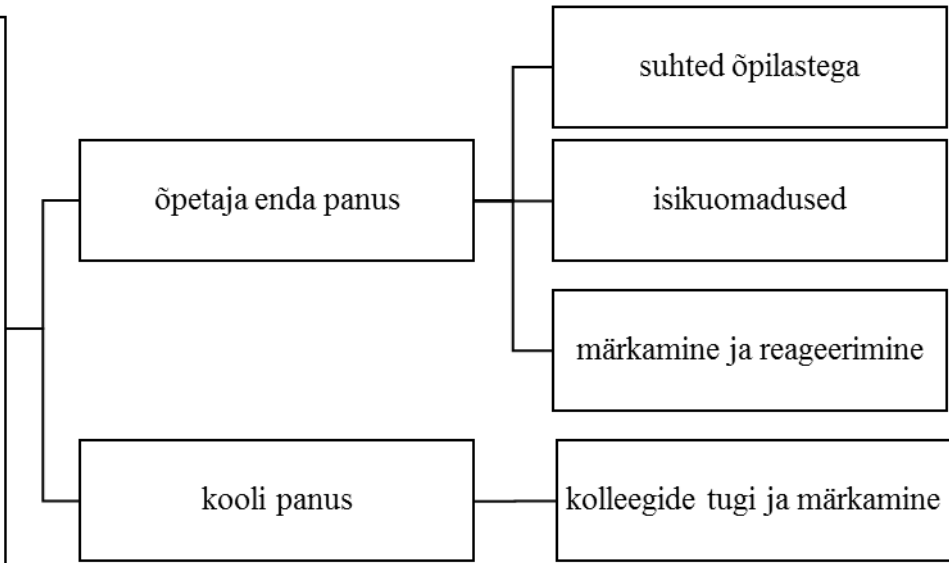
D10

Lisa 5. Kategooriate ja alakategooriate moodustamine

KOLMAS UURIMISKÜSIMUS

Milliseid lahendusi näevad õpetajad endi vastu suunatud kiusamise vähendamiseks ?

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina **Maarja Välimaa** (10.10.1991)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
„Õpetajate poolt kogetud kiusamine ning võimalikud lahendused selle vähendamiseks“,

mille juhendaja on **Liina Lepp**,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 27. mail 2016 aastal